

SELVITYS EROAUTTAMISEN PALVELUISTA SUOMESSA

15.8.2016

Kuvaus olemassa olevista palveluista ja eroauttamisen haasteista sekä ehdotuksia palveluiden ja rakenteiden kehittämiseksi.

ENSI- JA
TURVAKOTIEN
LIITTO

Sisällys

SISÄLLYS.....	1
1. SELVITYKSEN TAUSTAA	3
2. EROAUTTAMISEN LÄHTÖKOHDAT.....	3
2.1. Ero lapsiperheen elämäntilanteena	3
2.2. Eroauttamisen tavoitteet ja toimijat.....	4
3. EROAUTTAMISET PALVELUT JA VERKOSTOMAISET RATKAISUT.....	5
3.3. Lakisääteiset eroauttamisen palvelut.....	7
Oikeudelliset palvelut.....	7
Kuntien perheoikeudelliset palvelut vanhempien erotessa	8
3.4. Lakisääteisiä palveluja täydentävät palvelut.....	12
Vertaistuki ja ryhmätoiminta.....	13
Verkkoauttaminen ja puhelinneuvonta	17
Yksilö- ja perhetapaamiset ammattilaisten kanssa	18
Miesten ja isyyden tukeminen	19
Kriisi- ja perheväkivaltatyö.....	19
3.5. Verkostomaiset ratkaisut eropalveluissa.....	20
Verkostotapaamiset.....	20
Työparityöskentely.....	21
Uusien työtapojen kehittäminen	21
4. EROAUTTAMISEN HAASTEET	22
4.6. Perheiden todelliset elämäntilanteet eivät aina tule huomioituksi.....	23
Perheiden monimuotoisuus	23
Vuoroasuminen.....	24
Erityisen turvattomat ja vaaralliset erotilanteet	25
4.7. Palveluita tarvitaan koko eroprosessin ajan ja kaikille osapuolille.....	28
Tietoa ja kiireetöntä keskusteluapua kaivataan varhaisesta vaiheesta alkaen.....	28
Lasten eroauttaminen	29
4.8. Palveluista tiedetään heikosti ja niitä on tarjolla sattumanvaraisesti.....	30
Resurssien puute näkyy eroauttamisen arjessa.....	31

5. EHDOTUKSET PALVELUIDEN JA RAKENTEIDEN KEHITTÄMISEKSI.....	31
5.9. Lasten näkökulma ja yhteistyövanhemmuus keskiöön	32
Koulutusta ammattilaisille	33
5.10. Kokonaisvaltaista apua toimijoiden synergiaa hyödyntäen	33
Palvelujen järjestäminen.....	34
Alueellisen tilanteen kartoitus eroavien perheiden näkökulmasta.....	34
Tiedotus ja palveluohjaus	35
5.11. Tietoon perustuvia ja muuttuviin tarpeisiin vastaavia palveluita	35
LÄHTEET	37
LIITTEET	42
Liite 1 Kyselylomake	42
Liite 2 Eroneuvo-palvelun kuvaus	42
Liite 3 Vanhemman neuvo® -palvelun kuvaus	44
Liite 4 Neuvokahvila-palvelun kuvaus.....	47
Liite 5 NEro-hankekuvaus.....	49
Liite 6 Eväitä eron jälkeiseen vanhemmuuteen-hanke	50
Liite 7 Vantaan kaupungin malli yhteistyövanhemmuusneuvottelusta	52
Liite 8 Vaasan ensi- ja turvakotiyhdistys ry- Yhdessä, mutta erikseen – hanke (2015-2017)	54
Liite 9 Mannerheimin Lastensuojeluliiton Tampereen osaston toiminnan kuvaus	55
Liite 10 Eroauttaminen Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyksissä	56

1. Selvityksen taustaa

Eropalveluiden, vanhemmuuden tuen ja matalan kynnyksen palvelujen vahvistaminen on osa lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa. Työn käynnistämiseksi STM antoi Ensi- ja turvakotien liitolle toimeksiannon tehdä selvityksen olemassa olevista palveluista, eroauttamisen haasteista sekä kehittämissuunnitelmista. Tämä selvitys perustuu liiton, sen jäsenyhdistysten sekä eroauttamisen verkoston työskentelyssä kertyneeseen tietoon.

Ensi- ja turvakotien liitolla on valtakunnallinen eroauttamisen osaamiskeskus koulutus, neuvonta- ja tukipalveluineen. Osana sitä ylläpidetään valtakunnallista Apuaeroon.fi palveluportaalia erotilanteissa oleville perheille ja heitä kohtaavilla ammattilaisille. Portaali on avoin kaikille: järjestöt, seurakunnat, kunnat ja käräjäoikeudet voivat lisätä sinne tietoa palveluistaan.

Ensi- ja turvakotien liiton 30 jäsenyhdistyksessä on haastavissa elämäntilanteissa oleville perheille suunnattuja erilaisia tukimuotoja, joista kertyy jatkuvasti tietoa erotilanteisiin liittyvien ratkaisujen käytännön toteutuksesta ja muutostarpeista. Noin puolessa jäsenyhdistyksistä järjestetään ammatillisesti ohjattuun vertaistukeen perustuvia eropalveluja sekä tapaamispaikkatoimintaa, joissa on vuositasolla asiakkaina yhteensä n. 1300 vanhemmistaan eron kokenutta lasta lähi- ja etävanhempineen.

Ensi- ja turvakotien liitto järjestää vuosittain Erofoorumin, joka kokoaa valtakunnallisesti ammattilaisia eroauttamisen kehityksen ja tutkimuksen ääreen. Lisäksi liitto koordinoi neljästi vuodessa kokoontuvaa eroauttajien verkostoa. Siinä ovat mukana Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry, Väestöliitto, Barnavårdsföreningen i Finland, Yhden Vanhemman Perheiden Liitto, Miessakit, Suomen evankelisluterilainen kirkko, Suomen sovittelufoorumi sekä Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen perheoikeudellisten asioiden yksikkö.

Tätä selvitystä varten on lisäksi kerätty materiaalia kyselyllä ensin 15:lle eroperheitä auttavilta tahoilta (liite 1). Vastauksista saatua kuvaa on täydennetty lisäkyselyllä neljälle erikokoiselle kaupungille (Kokkola, Rovaniemi, Kouvola ja Vantaa).

2. Eroauttamisen lähtökohdat

2.1. Ero lapsiperheen elämäntilanteena

Arviolta 30 000-40 000 lasta kohtaa vuosittain Suomessa vanhempiansa parisuhteen päättymisen ja erilleen muuton. Avioerojen määrä on pysynyt samalla tasolla jo pitkään. Vuonna 2015 avioeroja oli 13 939¹. Erojen määrästä tai eroissa mukana olevien lasten kokonaismäärästä ei ole tarkkaa tietoa, sillä avoliittojen ja -erojen määrän tilastointi on Suomessa puutteellista.

¹ Suomen virallinen tilasto (STV) Siviilisäädyn muutokset

Lapsiperheen eroon liittyy monenlaisia tuen tarpeita. Eron jälkeen vanhempien tulee tehdä sopimukset lasten huollosta, elatuksesta, tapaamisista ja asumisesta. Lisäksi omaisuus täytyy jakaa. Ero ei myöskään ole pelkkiä sopimuksia ja juridiikkaa, vaan myös iso elämäkriisi koko perheelle.

Vanhempien ero ei sinällään vahingoita lasta, mutta eroamisen tapa voi sen tehdä. Eron kielteiset vaikutukset lapselle ovat yhteydessä siihen, miten vanhemmat kykenevät eron jälkeen sopimaan keskinäisesti riitansa ja kantamaan yhdessä ja erikseen vastuuta vanhemmuudestaan.² Vanhempien toimiva yhteistyö auttaa myös vanhempia itseään selviytymään erosta paremmin.

Lapset suhtautuvat vanhempiensa eroon yksilöllisesti. Tähän vaikuttaa paljon, mikä perheen tilanne on ollut ennen eroa. Onko perheen elämä ja tunneympäristö ollut lapsen kannalta harmoninen ja kasvua tukeva, vai onko kotona riideltä paljon tai onko siellä ollut esimerkiksi liiallista alkoholinkäyttöä tai muita lapsen elämää kuormittavia asioita. Lapsen reaktioihin vaikuttavat myös lapsen ikä, yksilölliset tekijät ja se, millainen suhde lapsella on kumpaankin vanhempaansa.³

Lapsen ääntä huoltoriidan aikana tutkinut psykologi Kristiina Väyrynen osoitti lisensiaattityössään, että huoltoriidan aikana lapsen elämä on raskaampaa ja vaikeampaa, kuin vanhemmat osaavat ennakoida. Oikeustaistelun vaiheet nostattavat lapsella yksinäisyyden, pelon, ahdistuksen ja masentuneisuuden tunteita. Huoltoriita on lapsen ja nuoren mielenterveyden kannalta riskitekijä hänen selviytymiselleen vanhempien eron jälkeen.⁴

2.2. Eroauttamisen tavoitteet ja toimijat

Eroauttamisen tavoitteena on turvata lapselle tärkeiden ihmissuhteiden ja turvallisten kasvuolosuhteiden säilyminen vanhempien erosta huolimatta. Suurin osa vanhemmista pystyy sopimaan lasten asioiden järjestämisestä sovinnollisesti. Vanhemmat voivat sopia lasten asioiden järjestämisestä ilman viranomaisia, mutta monet vanhemmat käyttävät erotilanteessa sosiaalitoimen palveluja. Vuonna 2015 kuntien sosiaalitoimi vahvasti elatussopimuksia 53 879 ja sopimuksia lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta 47 650⁵.

Erotilanteessa olevia perheitä kohdataan hyvin monissa palveluissa neuvolasta työterveyshuoltoon. Eron puheeksi otto vanhempien kanssa ei ole ammattilaisille aina helppoa tai sen ei ajatella kuuluvan omaan työnkuvaan.⁶ Erotilanteessa olevia perheitä tulee kannustaa avun hakemiseen ja ohjata heitä palveluihin. Eroa tekevä vanhempi ei välttämättä aina tiedä että erotilanteeseen on mahdollista saada ulkopuolista apua, tarjolla olevista palveluista tai osaa niitä hakea.

² Mm. Kauppinen 2013, Taskinen 2001

³ Karttunen 2010

⁴ Väyrynen 2011

⁵ Sarasoja & Rantala 2016

⁶ Neuvokeskuksen Ero lapsiperheessä –koulutuksiin 2012-2015 osallistuneiden ammattilaisten kertomaa

Eroauttamisen palveluja ja tukea järjestävät Suomessa kunnat, oikeuslaitos, järjestöt, seurakunnat ja yritykset

. Perheiden näkökulmasta on tärkeää, että eri toimijoiden välinen yhteistyö on toimivaa. Eroperheiden kanssa työskentelevien yhteisenä tavoitteena on lapsen edun parempi toteutuminen, erosta aiheutuvien haittojen minimoiminen sekä pitkien riitakierteiden ennalta ehkäiseminen ja katkaiseminen.

Inhimillisen näkökulman lisäksi lapsiperheiden eroauttaminen on myös taloudellisesti järkevää. Huoltoriitojen kustannukset yhteiskunnalle ovat vuositasolla jo kymmeniä miljoonia. Kustannusten kasvu johtuu erityisesti huoltoriitojen määrän kasvusta ja niiden pitkittymisestä. Kustannuksia aiheuttavat paitsi itse huoltoriitaan liittyvät sosiaalitoimen ja oikeuslaitoksen kustannukset, myös riidan seurausvaikutukset (esim. lasten erityisavun tarve, vanhempien terveysongelmat ja poissaolot työstä) sekä pitkän aikavälin vaikutukset elämäntilanteeseen.⁷

3. Eroauttamiset palvelut ja verkostomaiset ratkaisut

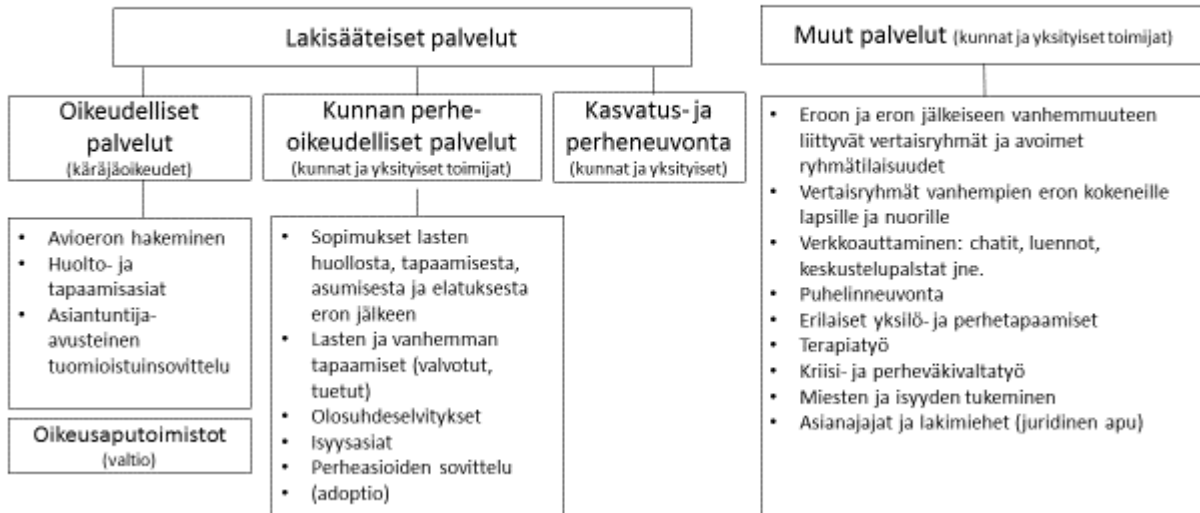
Eroauttamisen palvelujen tarjonta, laajuus ja järjestämistapa vaihtelevat eri puolilla Suomea. Tähän selvitykseen on kerätty esimerkkejä kerätty viideltätoista eropalveluja tarjoavalta toimijalta ympäri Suomea sekä viideltä erikokoiselta kaupungilta. Kaupungit ovat Helsinki, Vantaa, Kokkola, Kouvola ja Rovaniemi. Lisäksi on hyödynnetty jo olemassa olevaa tietoa ja tutkimusta. Apuaeroon.fi-sivustolta⁸ löytyy lisää kuvauksia useiden paikkakuntien eroauttamisen palveluista.

Kuva 1. Eroauttamisen palvelut lakisääteisyyden mukaan jaoteltuna

⁷ Hämäläinen 2012

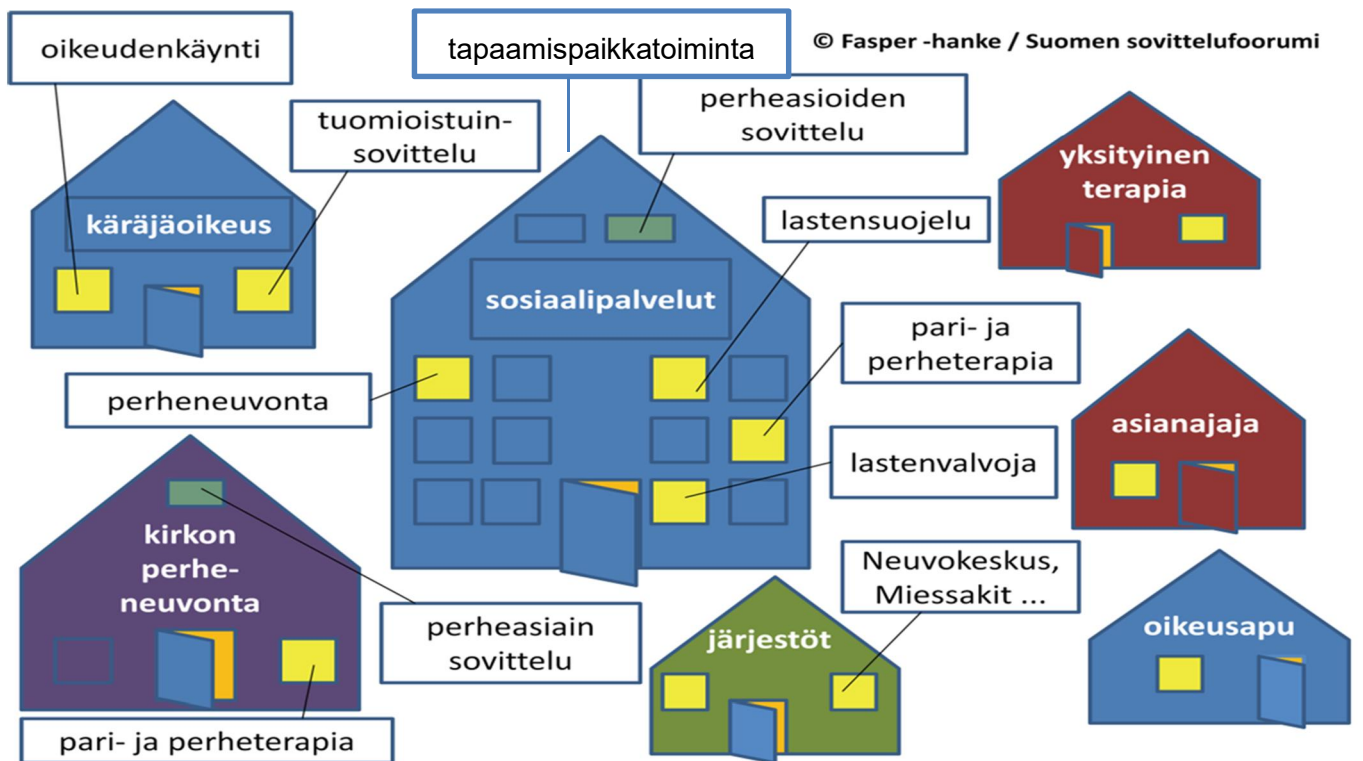
⁸ Apua eroon-sivusto

Eroauttamisen palvelut

Palvelut voidaan jaotella lakisäätöisiin palveluihin joiden järjestämisvastuu on kunnilla (luku 3.1), sekä muihin palveluihin mitä erotilanteessa on tarjolla, kuten vertaistukeen (luku 3.2). Palveluja voidaan tarkastella myös toimijalähtöisesti (Kuva 2).

Toimivia ja hyviä työkäytäntöjä on kehitetty ja kehitetään eri puolilla Suomea. Luvussa 3.3 on koottuna esimerkkejä eroauttajien tekemästä yhteistyötä eri alueilla. Liitteistä löytyy esimerkkejä myös Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamista eroauttamisen projekteja, joissa on tehty ja tehdään eroauttamisen kehittämistyötä.

Kuva 2. FASPER-hankkeessa⁹ tehty kuva eroasiakkaalle tarjolla olevista palveluista toimijoiden mukaan jaoteltuna, täydennettynä tapaamispaikkatoiminnalla.

3.3. Lakisääteiset eroauttamisen palvelut

Erotilanteeseen liittyvistä lakisääteisistä palveluista säädetään Sosiaalihuoltolaissa 1301/2014. Lisäksi on erityislakeja koskien esim. lapsen elatusta, lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta ja perheasioiden sovittelua. Lain mukaan eroon liittyvät palvelut voidaan järjestää kunnissa ja alueilla paikalliset olosuhteet huomioiden. Kunnat voivat tuottaa palveluja itse tai ostaa ne yksityisiltä palvelutuottajilta, järjestöiltä tai yrityksiltä.

Oikeudelliset palvelut

Eron juridinen prosessi käynnistyy avioerohakemuksen täyttämisestä. Avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen voi purkaa kärjäoikeuden päätöksellä. Avioliittolain pykälän 29 mukaan tuomioistuimen on ilmoitettava, että 20 §:ssä tarkoitettu perheasioiden sovittelu on puolisoiden ja heidän perheensä käytettävissä.

Avioeron hakemisen lisäksi kärjäoikeuksissa käsitellään lasten huolto- ja tapaamisriidat. Avioeroon liittyvistä oikeudellisista kysymyksistä tietoa antavat valtion oikeusaputoimistot sekä yksityiset asianajajat ja muut lakimiehet. Oikeusaputoimistosta kansalainen voi saada itselleen oikeudellisen asian hoitamista varten avustajan kokonaan tai osittain valtion varoilla. Oikeusapu kattaa kaikki oikeudelliset asiat.¹⁰

Asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovittelu

Asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelu on laajentunut koskemaan kaikkia kärjäoikeuksia v. 2014. Tuomioistuinsovittelu on tarkoitettu käytettäväksi silloin, kun vanhemmille muissa eropalveluissa tarjottu apu on osoittautunut riittämättömäksi. Sovittelu tarjoaa vaihtoehdon oikeudenkäynnille. On tärkeää huomioida, että kärjäoikeus ei muodostu perheille ensimmäiseksi paikaksi päästä sovitteluun, vaan ensisijaisesti vanhemmille tulee tarjota perheasioiden sovittelua jo eron varhaisessa vaiheessa.

Asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelessa tuomarin avustajana toimii asiantuntija eli useimmiten lasten asioihin perehtynyt psykologi tai sosiaalityöntekijä. Sovittelussa voidaan käsitellä eroperheen tilannetta kokonaisuutena ja ratkaista monia sellaisia lapsen arkeen liittyviä kysymyksiä, joita ei voida käsitellä oikeudenkäynnissä.

⁹ Haavisto & al. 2012

¹⁰ Oikeusministeriö 2016

Kunnan velvollisuutena on asiantuntijapalveluiden järjestäminen ja asiantuntija-avustajien pätevyys on säädetty laissa. Valtio maksaa asiantuntija-avustajan käytön.

Asiantuntija-avusteisesta tuomioistuinsovittelua seuranneet työryhmän raportin ¹¹ mukaan kokemukset sovittelusta ovat myönteisiä. Lakimiesavustajat ovat ottaneet sovittelun laajalti omakseen ja valitsevat usein asiakkaansa asian ensisijaiseksi käsittelytavaksi sovittelun. Valtaosa sovitteli-joista, asiantuntija-avustajista ja lakimiesavustajista kokee sovittelun tehokkaaksi ja tarkoituksenmukaiseksi tavaksi ratkoa huoltoriitoja. Sovittelut ovat myös vähentäneet sosiaalitoimelle tehtyjä selvityspyyntöjä. Lapsen kuuleminen sovittelussa on edelleen harvinaista, mutta kysymystä on pohdittu laajasti käräjäoikeuksissa. Lapsen henkilökohtaisen tapaamisen katsotaan voivan edistää lapsen edun toteutumista. Samalla kuitenkin nähdään, että kuuleminen edellyttää tarkkaa harkintaa, hyvää toteuttamista, vanhempien aitoa hyväksyntää ja sitoutumista yhdessä sovittuihin pelisääntöihin. Sovitteluiden voidaan arvioida pitkällä tähtäimellä vähentävän sekä käräjäoikeuksien että sosiaalitoimen työtä. ¹²

Kuntien perheoikeudelliset palvelut vanhempien erotessa

Kunnat ovat organisoineet lain säätämiä eroon liittyviä palveluja eritavoin. Palvelut järjestetään sosiaali- ja terveystalvelujen alaisuudessa lapsiperheiden palveluiden kokonaisuudessa. Yleisimmin palvelut on koottu perheoikeudelliseen yksikköön (Esim. Helsinki, Vantaa), seudulliseen perheasioidenyksikköön (esim. Hyvinkää) tai perheasioiden yksikköön (esim. Espoo). Rovaniemellä on Perhesosiaalityö, jonka alaisuuteen kuuluvat lastenvalvojan palvelut, ennaltaehkäisevä lapsiperheiden sosiaalityö ja ennaltaehkäisevä perhetyö.

Perheoikeudellisiin asioihin kuuluu eroon liittyen lasten huolto-, elatus-, ja tapaamissopimukset, olosuhdeselvityksen tekeminen, lasten ja vanhempien tapaamisasiat sekä perheasioidensovittelu. Perheasioiden sovittelu voi olla organisoituna myös kasvatus- ja perheneuvonnan alaisuuteen, kuten esim. Kouvolassa.

Lastenvalvojen tehtävänä erotilanteessa on vahvistaa vanhempien väliset sopimukset liittyen lasten asumiseen, tapaamisoikeuteen, huoltoon ja elatukseen. Lastenvalvoja avustaa vanhempia sopimuksen tekemisessä ja laatii sovitusta asioista asiakirjan, joka on toimeenpanokelpoinen. Lastenvalvojan tehtävänä on varmistaa, että sopimus ei ole lapsen edun vastainen.

Lastenvalvojen työn sisältöä ei ole lailla määritelty tarkemmin ja lastenvalvojen työtavat ja resurssit vaihtelevat kunnasta riippuen. Jos vanhemmat ovat erimielisiä lasten asioiden järjestämisestä he voivat hakeutua ennen lastenvalvojalle menoa esim. perheasioiden sovitteluun, jossa pyritään saamaan sopimukset tehtyä ja sen jälkeen vanhemmat käyvät lastenvalvojen luona vahvistamassa sopimukset. Joissain kunnissa lastenvalvoja voi tavata vanhempia useammin kuin kerran ja sovittelun tavoin tukee heitä pääsemään sovintoon että sopimukset voidaan vahvistaa. Tapaamisten lisäksi lastenvalvojat tarjoavat neuvontaa puhelimitse ja esim. Rovaniemellä myös netin kautta.

¹¹ Ei niin suurta riitaa, ettei sopu sitä sovita 2016

¹² Ei niin suurta riitaa, ettei sopu sitä sovita 2016

Erotessaan vanhemmat joutuvat aika nopeasti sopimaan lasten asioista ja erokriisistä johtuvat tunteet voivat hankaloittaa sopimukseen pääsemistä tai sen noudattamista. On tärkeää, että vanhemmat voivat työstää eroon liittyviä tunteita ja tarvittaessa saada siihen ulkopuolista tukea, esim. Eroneuvo-illoista.

Lastenvalvojat työskentelevät usein osana kunnan tai seudullisen perheasioiden yksikön toimintaa. Lastenvalvojien lisäksi yksikön tehtäviin kuuluu esim. tuomioistuimen pyytämät olosuhdeselvitykset lapsen huolto- ja tapaamisasioissa sekä valvottujen ja tuettujen tapaamisten sekä valvottujen vaihtojen järjestäminen.

Perheasioiden yksiköissä tehdään myös oikeuden pyynnöstä *olosuhdeselvityksiä* huoltoriitatilanteissa. Lapsen huolto- ja tapaamisoikeus lakia ollaan uudistamassa. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston muistiossa todetaan, että olosuhdeselvitysten viipyminen hidastaa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan oikeudenkäyntejä. Tilanteen parantamiseksi voitaisiin lakiin harkita säännöstä sosiaaliviranomaisen selvityksen laatimiselle asetettavasti määräajasta.¹³

Osa kunnista on ulkoistanut myös sosiaaliviranomaisen selvitysten tekemisen ja selvityksen on antanut tuomioistuimelle yksityinen palveluntuottaja. Epäselvyyttä on aiheutunut mm. siitä, onko tällöin kyse laissa tarkoitettusta sosiaalilautakunnan antamasta viranomais selvityksestä vai yksityisestä lausunnosta. Tämä puolestaan vaikuttaa siihen, mikä merkitys selvityksellä on oikeudenkäyntiaineistona. Asiaan liittyy myös perustuslain 124 §, jolla rajoitetaan julkisten hallintotehtävien antamista muille kuin viranomaisille. Sosiaaliviranomaisen selvityksen hankkimista ostopalveluna ja siihen liittyvää lainsäädäntötarvetta tulisi arvioida.¹⁴

Olosuhdeselvitykset ovat sisällöltään erittäin heterogeenisiä ja niiden laatimisen tavoissa on suuria alueellisia eroja paikkakunnasta riippuen. Olosuhdeselvityksien johtopäätöksissä turvaudutaan yleisiin perusteluihin lapsen edusta, perustelematta tarkemmin, mihin käsitykset pohjautuvat. Kääriäisen tutkimus artikkeliin perusteella voidaan todeta, että olosuhdeselvitysten sisällön ja laadun yhtenäistämiseen tulisi kiinnittää huomiota.¹⁵

Lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten valvonta

Lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten valvonnalla huolehditaan siitä, että lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa tarkoitettu tapaamisoikeus toteutuu lapsen edun mukaisesti. Tapaamisten valvonta perustuu joko sosiaalilautakunnan vahvistamaan sopimukseen tai tuomioistuimen päätökseen, jossa määritellään tarvittavien toimenpiteiden sisältö.¹⁶

Valvotuissa vaihdoissa valvoja huolehtii, että lapsi siirtyy turvallisesti ja sopimuksen mukaisesti vanhemmalta toiselle. Tuetuissa tapaamisissa valvoja on käytettävissä tapaamisen ajan. Valvotuissa tapaamisissa valvoja on tapaamisen ajan näkö- ja kuulo-yhteydessä lapseen ja vanhempaan. Syitä valvottujen tai tuettujen tapaamisiin on mm. vanhempien riitaiset välit ja

¹³ Oikeusministeriö 2016

¹⁴ Oikeusministeriö 2016

¹⁵ Kääriäinen 2015

¹⁶ Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

epäluottamuspuola, päihde- ja mielenterveysongelmat, tapaamis- ja huoltoriidat, koettu väkivallan uhka tai kaappausuhka.

Valvojalla on oltava sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (272/2005) 11 §:n mukainen koulutus.¹⁷

Tuettuja ja valvottuja tapaamisia ja valvottuja vaihtoja järjestetään Suomessa kuntien, järjestöjen sekä yritysten toimesta. Yritysten tuottama tapaamispaikkatoiminta on lisääntynyt viimeisten vuosien aikana. Kunnat ja kaupungit ovat enenevässä määrin kilpailuttaneet tapaamispaikkatoimintaa sen jälkeen kun sen järjestämistä tuli kunnille 2015 sosiaalihuoltolain uudistuksen yhteydessä. On viitteitä siitä, että kilpailuttamisessa hinta on noussut ainoaksi kriteeriksi, mikä voi olla riski tapaamisten laadun kannalta.

Esim. Helsingissä tapaamispaikkatoimintaa järjestävät yritykset, Vantaalla ja Kouvolassa palvelu on kunnan omaa toimintaa, Rovaniemellä palvelua on sekä omana toimintana että ostopalveluna Lapin ensi- ja turvakoti ry:ltä, Kokkolassa palvelua tuottaa Kokkolan Ensi- ja turvakotiyhdistys.

Ensi- ja turvakotien liitolla on ollut tapaamispaikkatoiminnan laatuksikriteerit vuodesta 2004. Kriteerit päivitettiin jäsenyhdistysten yhteisen kehittämisen prosessin päätteeksi maaliskuussa 2015.

Perheasioiden sovittelu

Perheasioiden sovittelun sisällöstä säädetään avioliittolain luvussa 5, mutta se on mainittu myös sosiaalihuoltolaissa ja kuuluu kunnallisiin sosiaalipalveluihin.

Perheasioiden sovittelu auttaa perheen ristiriitatilanteissa. Perheessä esiintyvät ristiriidat ja oikeudelliset asiat on pyrittävä ensi sijassa selvittämään asianosaisten välisissä neuvotteluissa ja ratkaisemaan sopimuksella.¹⁸

Käytännössä perheasioiden sovitteluun hakeudutaan silloin, kun perheessä harkitaan eroa tai kun on jo erottu. Sovittelija tukee vanhempia sovinnollisuuteen ja auttaa heitä sopimaan lasten asioiden järjestämisestä eron jälkeen (asuminen, tapaamiset, huolto, elatus). Sovittelijan erityisenä tehtävänä on huomioida ja turvata lapsen asema erossa. Perheasioiden asioiden sovittelu on vapaaehtoista ja sitä voi käyttää myös avioliitosta tai rekisteröidystä parisuhteesta eroavat osapuolet. Sovittelu on tarkoitettu lyhytkestoiseksi.

Avioliittolain mukaista perheasioiden sovittelua voi tehdä aluehallintoviranomaiselta sovitteluluvan saaneet. Lupa perheasioiden sovittelutoimintaan voidaan myöntää hakemuksesta yhteisölle, yhtiömälle tai säätiölle, jonka harkitaan antavan perheasioiden sovittelua ammattitaitoisesti. Lupa voidaan myöntää hakemuksesta myös henkilölle, joka on perehtynyt lastensuojelu- tai perheneuvon-

¹⁷ Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

¹⁸ Avioliittolaki 234/1929

tatyöhön taikka perheoikeuteen ja jolla on aikaisemman kokemuksen sekä henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella riittävät edellytykset toimia sovittelijana¹⁹. Yleensä perheasioiden sovittelijoina toimivat kunnan sosiaalitoimen työntekijät, perheneuvolan työntekijät tai kirkon perheasiainneuvottelukeskuksen perheneuvojat. Perheasiain neuvottelukeskuksista 34:llä on aluehallintoviraston myöntämä erosovittelulupa. Vuonna 2014 kirkon perheneuvonnassa tilastoitiin 3000 erosovittelua. Joitakin keskuksia on mukana Fasper-toiminnassa²⁰.

Perheasioiden sovittelun valtakunnalliselle kehittämiselle ja yhtenäistämiseksi on tarvetta. FASPER-hankkeessa selvisi, että sovittelussa käytettäviä menettelytapoja ei ole erikseen määritetty ja rajanveto muihin erotilanteissa tarjolla oleviin palveluihin on epäselvää. Se, millaista toimintaa sovittelu on käytännössä ja millaiseen prosessiin asiakas sovittelemiseen päätyi, on varsin satunnaisesti määräytynyttä²¹. Monet tahot jotka työskentelevät eroperheiden kanssa, tekevät sovittelun kaltaista työtä ja tätä eroa lainmukaiseen perheasioiden sovittelemiseen tulisi selkeyttää.

Perheasioiden sovittelemiseen on melko tuntematon palvelu ja sen roolia olisi syytä korostaa ennaltaehkäisevänä lastensuojelutyönä. FASPER-hankkeessa tehtiin selvitystä siitä, kuinka monen kunnan Internet-sivuilla perheasioiden sovittelemiseen tuodaan esiin yhtenä vaihtoehtona ristiriitatilanteiden ratkaisuun. Selvityksen mukaan 42 % kunnista ilmoitti perheasioiden sovittelemiseen omilla sivuillaan tai linkin kautta kuntayhtymän sivuilla. Kaikkiaan siis vain alle puolet kunnista kertoi palvelun olemassaolosta. Perheiden näkökulmasta voi olla ristiriitaista, että he saavat eroa hakiessaan käräjäoikeudelta tiedon perheasioiden sovittelemisestä, mutta eivät löydä palvelua omasta kunnastaan.²² Eroneuvonnan kouluttajien kokemusten mukaan perheasioiden sovittelemiseen on melko tuntematon palvelu myös perheitä kohtaavien ammattilaisten keskuudessa, joten palveluohjaus on siltä osin satunnaista.

FASPER-hankkeen selvityksen mukaan perheasioiden sovittelijoiden koulutus ja kuntien tukeminen alueellisesti palvelun järjestämisessä on tärkeää. Perheasioiden sovittelemiseen koskevaa lainsäädäntöä tulisi selkeyttää erityisesti koskien sovittelijan salassapito- ja tiedonantovelvollisuutta.

Perheasioiden sovittelemisen tapoja

Helsingissä on nimetty sovittelijat, jotka tekevät sovittelemiseen oman toimensa ohella. Vanhemmat voivat ajan varaamiseksi olla suoraan yhteydessä sovittelijoihin. Kokkolassa perheasioiden sovittelemiseen järjestää Keski-Pohjanmaan perheasiain neuvottelukeskus, Kouvolassa ja Rovaniemellä kasvatus- ja perheneuvola ja Vantaalla perheasiain neuvottelukeskus sekä perheneuvola.

Keravan, Tuusulan ja Järvenpään yhteinen perheoikeudellinen yksikkö järjestää perheasioiden sovittelemiseen eri toimijoiden välisenä yhteistyönä (FASPER-hankkeen pilottikuntia). Perheoikeudellisessa yksikössä työskentelee sovittelemiskoordinaattori, joka kehittää sovittelemiseen ja koordinoi laajalle

¹⁹ Avioliittolaki 234/1929

²⁰ Kirkkohallituksen kasvatus- ja perheasioiden yksikön vastaus Ensi- ja turvakotien liiton kyselyyn, liite 1

²¹ Haavisto & Bergman & Karvinen-Niinikoski 2014 s.13

²² Haavisto & Bergman & Karvinen-Niinikoski 2014 s.10

hajautuneen sovittelijaryhmän toimintaa ja toimii tahona, johon asiakkaat ottavat yhteyttä. Perheasioiden sovittelun koordinoimien lisäksi yksikkö koordinoi lastenvalvojen palvelujen, olosuhteiden selvitysten ja tapaamispaikkatoimintaa.²³

Kasvatus- ja perheneuvonta

Kasvatus- ja perheneuvonta on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu. Kasvatus- ja perheneuvontaa annetaan lapsen hyvinvoinnin, yksilöllisen kasvun ja myönteisen kehityksen edistämiseksi, vanhemmuuden tukemiseksi sekä lapsiperheiden suoriutumisen ja omien voimavarojen vahvistamiseksi. Kasvatus- ja perheneuvontaan sisältyy lasten kasvuun ja kehitykseen, perhe-elämään, ihmissuhteisiin ja sosiaalisiin taitoihin liittyvää arviointia, ohjausta, asiantuntijaneuvontaa ja muuta tukea.²⁴

Kasvatus- ja perheneuvontaa toteutetaan monialaisesti sosiaalityön, psykologian ja lääketieteen sekä tarpeen mukaan muiden asiantuntijoiden kanssa²⁵.

Kasvatus- ja perheneuvontaa järjestetään yleensä kunnan omana toimintana perheneuvoloissa ja niistä saa apua muihinkin perhe-elämän haasteisiin kuin vain eron. Jossain kunnissa työtä tekevän organisaation nimi voi olla muukin kuin perheneuvola tai kasvatus- ja perheneuvola. Esim. Mikkelissä toimii Lasten kehityksen tukiyksikkö. Perheen kanssa työskentely räätälöidään perheen tilanteen mukaan. Kestoltaan asiakkuus voi olla yhdestä kerrasta sovittuun pidempään työskentelyjaksoon. Työ on toisinaan pitkäjänteisesti hoidollista (esim. pariterapia) tai eroneuvontaa ja kriisin selvittelyä²⁶. Osassa perheneuvoloista järjestetään myös erilaista ryhmätoimintaa, kuten ryhmiä lapsille, joiden vanhemmat ovat eronneet tai Vanhemman neuvo-vertaistukiryhmiä.

Muut lakisääteiset palvelut

Edellä on kerrottu erityisesti erotilannetta koskevista lakisääteisistä palveluista. Lisäksi on olemassa muita lakisääteisiä palveluja joissa kohdataan ja voidaan tukea erotilanteessa olevia perheitä. Tällaisia ovat mm. työterveyshuolto, aikuissosiaalityö, lastensuojelu, neuvola, päivähoito, lapsiperheiden kotipalvelu, perhetyö sekä mielenterveys- ja päihdepalvelut. Palveluohjauksen näkökulmasta on tärkeää, että työntekijät osaavat ohjata erotilanteessa olevia perheitä avun piiriin jo eron varhaisessa vaiheessa.

3.4. Lakisääteisiä palveluja täydentävät palvelut

Lakisääteisten palvelujen rinnalla on alueesta ja paikkakunnasta riippuen eronneille vanhemmille on tarjolla monenlaista tukea erotilanteeseen ja eron jälkeiseen vanhemmuuteen, jotka täydentävät lakisääteisiä kunnan palveluja. Joillakin paikkakunnilla eroauttamisen palvelutarjonta on laajaa ja joillain paikkakunnilla ei ole kuin lakisääteisiä palveluja. Järjestöt tuottavat valtakunnallisesti ero-

²³ Haavisto & Bergman & Karvinen-Niinikoski 2014

²⁴ Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

²⁵ Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

²⁶ Kokkolan perheneuvolan vastaus Ensi- ja turvakotien liiton kyselyyn, liite 1

perheiden palveluita hyvin laajasti. Järjestön tuottamien palvelujen taustalla on usein pitkäkestoinen ja perusteellinen kehittämistyö, joka on syntynyt asiakastyössä tai toimintaympäristön muutoksessa esiin tulleen haasteen myötä. Toiminta alkaa usein projektilla ja vakiintuu toimintamalliksi joko kehityshankkeen toteuttaneessa järjestössä tai laajempaanakin. Järjestöjen toiminnassa korostuu vapaaehtois- ja vertaistoiminta sekä asiakkaille tärkeä rooli auttajatahona, jossa ei tehdä asiakkaan elämään vaikuttavia viranomaispäätöksiä. Järjestöjen toimintaa rahoittaa pääsääntöisesti Raha-automaattiyhdistys.

Järjestöjen lisäksi myös kunnat, kirkon perheasioiden neuvottelukeskukset ja yritykset tuottavat muitakin kuin lain velvoittamia palveluja. Monia palveluja toteutetaan yhteistyössä eri toimijoiden kesken, esim. kunta-järjestö yhteistyönä. Esimerkkejä eri toimijoiden välisestä yhteistyöstä on kirjattu lukuun 3.3.

Vertaistuki ja ryhmätoiminta

Eroon liittyvien käytännön asioiden ratkaisemisen lisäksi vanhemmat käyvät eron myötä läpi henkilökohtaista kriisiä. Pelkkä ammatillinen tuki ja teoreettinen tieto voivat jäädä vanhemmille etäiseksi. Samankaltainen elämänvaihe tai – tilanne ja vastaavanlaiset elämänkokemukset lisäävät ihmisten välistä keskinäistä ymmärrystä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka syntyy samaistumiskyvyn ja myötäelämisen kautta. Palvelumuotona vertaistuki on tavoitteellista toimintaa, jossa noudatetaan ennalta sovittuja periaatteita. Vertaistuki voi toteutua joko kahdenvälisessä suhteessa tai ryhmämuotoisesti. Erotilanteessa monet hakeutuvat vertaisryhmiin saadakseen tukea ja uusia näkökulmia eropohdintoihin. Vertaisten tarjoama kokemuksellinen tieto, tuen ja lohdun yhdistäminen ammatilliseen teoriapohjaiseen tietoon muodostaa kokonaisvaltaisen palvelukonseptin.²⁷

Eroon voi saada tietoa ja vertaistukea oman lähiverkoston lisäksi erilaisista ryhmistä, tukihenkilöltä ja verkossa olevista palveluista sekä kahden keskisistä tapaamisista. Ammatillisesti ohjatussa vertaistuksessa on huolehdittu vertaistuen laatuun liittyvistä asioista, kuten vertaistukijoiden koulutuksesta, selkeistä vastuista ja tehtävistä, sekä riittävästä tuesta ja työnohjauksesta.

Eroneuvo –tilaisuudet

Eroneuvo²⁸ -tilaisuus on eroa pohtiville ja eronneille vanhemmille sekä heidän läheisilleen suunnattu matalan kynnyksen palvelu. Eroneuvossa yhdistyy ammatillinen osaaminen ja vapaaehtoisten vertaisten tarjoama tuki. Toiminnan tavoitteena on antaa asiakkaille tietoa eroprosessin kulusta, erokriisin läpikäymisestä ja vanhemmuudesta eron jälkeen sekä kannustaa yhteistyövanhemmuuteen ja sovinnollisuuteen lapsen asioissa eron jälkeen. Eroneuvossa asiakkaiden on mahdollista jakaa omia kokemuksiaan ja kuulla muiden kokemuksia erosta ja vanhemmuudesta eron jälkeen. Kaapatut lapset ry järjestää Eroneuvo-tilaisuuksia erityisesti kahden kulttuurin perheille.

²⁷ Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009

²⁸ Eroneuvo palvelukuvaus, liite 2

Eroneuvo-tilaisuuden vetäjät ovat sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia ja käyneet Ensi- ja turvakotien liiton Neuvokeskuksen järjestämän Eroneuvo-menetelmäkoulutuksen. Eroneuvo-tilaisuuksia on järjestetty Helsingissä 10 vuoden ajan ja toiminta on laajentunut eri puolille Suomea²⁹. Eroneuvo-tilaisuuksia järjestetään useilla paikkakunnilla kunta-järjestö yhteistyönä. Toiminta on maksutonta.

Vanhemman neuvo® -vertaistukiryhmä

Vanhemman neuvo³⁰ on vertaistukiryhmä eronneille ja eropäätöksen tehneille vanhemmille, joilla on alle 18-vuotiaita lapsia.

Vanhemman neuvo -ryhmä on ammatillisesti ohjattu, suljettu ryhmä, jossa pohditaan vanhemmuutta erossa ja eron jälkeen. Ryhmä kokoontuu 8 kertaa ja jokaisella tapaamisella on oma teemansa. Vanhemman neuvo -ryhmän avulla autetaan vanhempia näkemään ja huomioimaan lapsen tarpeet erotilanteessa ja löytämään toimivia käytäntöjä vanhempien väliseen yhteistyöhön lapsen asioissa. Vanhemman neuvo-ohjaajat ovat sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia ja käyneet Ensi- ja turvakotien liiton Neuvokeskuksen järjestämän Vanhemman neuvo -menetelmäkoulutuksen, joka antaa valmiudet ryhmän ohjaamiseen.

Vanhemman neuvo-ryhmiä on järjestetty Helsingissä 10 vuoden ajan ja toiminta on laajentunut eri puolille Suomea³¹. Helsingissä on järjestetään Sateenkaariperheet ry:n toimesta Vanhemman neuvo-ryhmiä, jotka on tarkoitettu sateenkaariperheille. Ryhmiä ohjataan yleensä parityönä ja yhteistyössä eri toimijoiden kesken ja ne ovat maksuttomia.

*Neuvokahvila*³² on matalan kynnyksen kohtaamispaikka eronneille isille ja äideille. Toiminnan tavoitteena on tarjota vertaistukea eronneille vanhemmille, kokemus kuulluksi tukemisesta ja eroon liittyvien kokemusten ja tunteiden jakaminen. Neuvokahvila tarjoaa asiakkaille avoimeen ryhmämuotoon perustuvaa tukea. Toiminnassa keskeisissä rooleissa ovat vertaisuus ja vertaistuki. Vapaaehtoiset toimivat Neuvokahvilassa isäntinä ja emäntinä ja vastaavat illan kulusta.

Neuvokahvila toimintaa järjestetään eri nimillä eri paikkakunnilla, esim. Lappeenrannassa toimii samoilla periaatteilla vertaiskahvila Valopilkku Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdystys ry:n toimesta.

Aikuisten eroryhmät

Eroryhmiä on järjestetty Suomessa jo pitkään ja niillä on vakiintunut paikka osana eropalveluja. Eroryhmien toiminta perustuu vertaisuuteen ja ne ovat ammatillisesti ohjattuja. Eron kokeneille

²⁹ Neuvokeskuksen palvelukalenteri

³⁰ Vanhemman neuvo-ryhmän palvelukuvaus, liite 3

³¹ Neuvokeskuksen palvelukalenteri

³² Neuvokahvilan palvelukuvaus, liite 4

aikuisille tarkoitettuja eroryhmiä ja eroseminaareja järjestetään pääosin perheasioiden neuvottelukeskuksissa sekä järjestöjen ja yksityisyrittäjien eroryhmäohjaajien toimesta. Ryhmiä pidetään myös esim. kansanopistoissa, kriisikeskuksissa ja perheneuvoloissa. Osa ryhmistä on maksuttomia ja osa maksullisia ryhmiä toteuttavasta tahosta riippuen. Eroryhmien ja eroseminaarien tavoitteena on tukea erokriisissä olevia aikuisia. Esim. Perheasioiden neuvottelukeskuksissa pidettiin v. 2015 n. 40 eroryhmää³³ ja Yhden Vanhemman Perheiden Liitto järjestää eroryhmiä Helsingissä, Turussa, Kuopiossa ja Oulussa³⁴.

Suomalainen eroseminaari on vakiintunut eroauttamisen muoto. Se on koulutetun vetäjän johtama vertaisryhmä, jossa käsitellään eroon liittyviä kysymyksiä, tunteita ja tapahtumia. Ryhmässä käydään läpi eroon johtavat mekanismit, parisuhteiden rakenteet, käsitellään eroon liittyvää vihaa, surua, pelkoja sekä yksinäisyyttä. Samalla rakennetaan hyvää pohjaa tulevalle elämälle. Menetelmässä on varattu aikaa lapsen asemalle, lasten erityiskysymyksille erossa sekä uusperheproblematiikalle. Menetelmä on Patentti- ja rekisterihallituksen suojaama ja ohjaajien kouluttajana toimii Marianna Stolbow.³⁵

Eläkeliitto järjestää *Erosta eheäksi* -sopeutumisvalmennuskursseja ja eroryhmiä. Kurssit on tarkoitettu yli 50-vuotiaille parisuhteen päättymisen kokeneille henkilöille. Erosta eheäksi -sopeutumisvalmennuskurssilla käydään läpi eron aiheuttamaa kriisiä ja opetellaan sopeutumaan uuteen elämäntilanteeseen.³⁶

Miessakit järjestävät (EERO) *eroryhmiä miehille* eri puolilla maata. Ammatillisesti ohjatussa vertaisryhmässä toisten miesten kokemusten kuuleminen auttaa oman eroprosessin jäsentämistä. Ryhmässä käsitellään eroon liittyviä tunteita sekä työskennellään muun muassa huoltajuus- ja tapaamiskysymysten parissa.³⁷

Yksinhuoltajien olohuoneet ovat matalan kynnyksen vertaistukiryhmiä. Ne kokoontuvat leikkipuistojen, päiväkotien, seurakuntien tms. toimitiloissa pari kertaa kuukaudessa tai ryhmän toiveiden mukaisesti. Tavoitteena on tutustua oman asuinalueen samassa elämäntilanteessa oleviin yhden vanhemman perheisiin. Monissa olohuoneissa on kahvittelun ja keskustelun lisäksi myös muutakin ohjattua ohjelmaa ja niissä on järjestetty lastenhoito. Toiminnasta vastaa Yhden Vanhemman Perheiden Liiton jäsenyhdistykset. Jäsenyhdistykset järjestävät myös retkiä ja muita virkistystapahtumia yhden vanhemman perheille.³⁸

Miessakkien Erosta Elossa järjestää miehille (EETU) *vertaistukihenkilötoimintaa*. Itse eron kokenut, tehtävänsä koulutettu Erosta Elossa –vertaistukihenkilö (EETU) kuuntelee, tukee eromiehen

³³ Kirkkohallituksen Kasvatus- ja perheasioiden yksikön vastaus Ensi- ja turvakotien liiton kyselyyn, liite 1

³⁴ Yhden Vanhemman Perheiden Liiton vastaus Ensi- ja turvakotien liiton kyselyyn, liite 1

³⁵ Liberamente

³⁶ Eläkeliitto

³⁷ Miessakit ry:n vastaus Ensi- ja turvakotien liiton kyselyyn, liite 1

³⁸ Yhden Vanhemman Perheiden Liitto

jaksamista sekä neuvoo käytännön asioissa. EETUja toimii noin 15 paikkakunnalla eri puolilla maata.³⁹ Eläkeliitolla on vertaistukihenkilötoimintaa yli 50-vuotiaalle erotilanteessa oleville⁴⁰.

Kaapatut lapset ry järjestää vertaistoimintaa ja tukea lapsikaappausuhkatilanteisiin.

Lasten ja nuorten vertaisryhmätoimintaa

On tärkeää, että myös lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus vertaistukeen vanhempien erotessa. Vertaisryhmien tavoitteena tukea lasta vanhempien erossa ja auttaa lasta käsittelemään eron tuomia tunteita ja muutoksia lapsen ikätasolle sopivalla tavalla. Ryhmästä riippuen ryhmien sisältöön kuuluu tunteiden nimeämisen ja tunnistamisen opettelua, keskustelua, leikkiä, pelejä, piirtämistä, askartelua jne. Lastenryhmissä on aina 2 ohjaajaa.

Lasten ja nuorten ryhmät ovat yleensä maksuttomia ja niitä järjestetään perheneuvoloissa, järjestöjen, kirkon perheasiainneuvottelukeskusten toimesta tai eritahojen yhteistyönä. Nuorten ryhmiä järjestävät myös esim. koulukuraattorit ja -psykologit. Vertaisryhmiä lapsille ja nuorille on tarjolla vähemmän kuin aikuisille.

Lasten ja nuorten vertaisryhmätoimintaa on kehitetty mm. Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n toimesta⁴¹ (ryhmiä 7–10 ja 10–14 -vuotiaille ja verkkoryhmiä nuorille), MLL Hyvinkään yhdistyksen ja Yhden Vanhemman Perheiden Liiton (YVPL) Hyvinkään seudun Tuikkeen Nero-hankkeessa⁴² (Tillitoukka-ryhmät 4–6 -vuotiaille) sekä Jyväskylän perheneuvolassa (Entäs minä?-vertaisryhmämalli). Entäs minä? -ryhmämallia käytetään esim. Lahden ensi- ja turvakodin⁴³ ja Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyöryhmiä Eväitä eron jälkeiseen elämään (Eeva) -hankkeessa⁴⁴. Kasvatus- ja perheneuvonta ry ja MLL Hyvinkään NEro-hanke kouluttavat ohjaajia kehittämiinsä lasten eroryhmämenetelmiin. Monilla lastenryhmiä ohjaavilla ammattilaisilla on rakentunut kokemusten myötä omia ryhmänohjausmalleja ja tapoja esim. perheneuvolatyössä.

Vertaisryhmien lisäksi järjestetään erilaisia info- tai teemailtoja, jotka ovat avoimia ryhmämuotoisia tilaisuuksia, joista saa tietoa eroon liittyvistä asioista. Tilaisuuksia järjestetään usein järjestöjen ja muiden toimijoiden yhteistyönä. Esim. Tampereella perheneuvolan työntekijät ja lastenvalvojat pitävät eroinfo-iltoja ja MLL Tampereen osasto järjestää yhteistyötahojen kanssa Eron edessä -iltoja, jotka ovat avoimia yleisötilaisuuksia eroon liittyvistä teemoista.⁴⁵

Yhden vanhemman perheiden liitto järjestää Vanhempien eron ABC-iltoja. Illassa kokenut asiantuntija antaa perustietoja lapsen huollon, tapaamisten ja elatuksen järjestämisestä. Tilaisuuksissa on paikalla myös asianajaja.⁴⁶

³⁹ Miessakit ry:n vastaus Ensi- ja turvakotien liiton kyselyyn, liite 1

⁴⁰ Eläkeliiton vastaus Ensi- ja turvakotien liiton kyselyyn, liite 1

⁴¹ Kasvatus- ja perheneuvonta ry

⁴² NEro-hankekuvaus, liite 5

⁴³ Lahden ensi- ja turvakoti

⁴⁴ Eväitä eron jälkeiseen vanhemmuuteen –hankekuvaus, liite 6

⁴⁵ Mannerheimin Lastensuojeluliiton Tampereen osaston toiminnan kuvaus, liite 9

⁴⁶ Yhden Vanhemman Perheiden Liiton vastaus Ensi- ja turvakotien liiton kyselyyn, liite 1

Verkkoauttaminen ja puhelinneuvonta

Monet eroa harkitsevat ja eroamassa olevat etsivät netistä tietoa ja tukea elämäntilanteeseensa. On tärkeää, että eroauttamisen palvelut löytyvät mahdollisimman helposti ja että ne on kuvattu nettisivuilla selkeästi.

Apuaeroon.fi on Ensi- ja turvakotien liiton ylläpitämä verkkosivusto erotilanteessa oleville perheille ja heitä kohtaavilla ammattilaisille. Sivustolta voi hakea eroauttamisen palveluja omalta paikkakunnalta ja oman elämäntilanteensa perusteella. Ensi- ja turvakotien liitto jakaa käyttöoikeuksia ja tarjoaa tarvittavan tuen eri toimijoille, jotka päivittävät itse tiedot palveluistansa portaaliin. Portaaliin kerätään yhdistysten, järjestöjen, seurakuntien ja kuntatoimijoiden palveluja.⁴⁷ Sivustoa kehitetään edelleen tarpeiden mukaan.

Apua eroon -ryhmächatteja järjestetään Ensi- ja turvakotien liiton ylläpitämässä Nettiturvakodissa, jossa chattailemassa on koulutettuja vertaistukijoita⁴⁸.

Väestöliiton ylläpitämä Perheaikaa-sivuilta löytyy asiantuntijoiden nettiluentoja, chatteja, artikkeleita ja videoita eroon liittyvistä teemoista. Verkkopalvelun toteuttamisessa on mukana kuusi perhejärjestöä, jotka tuovat esiin perheiden monimuotoisuutta. Kumppanit ovat Suomen Monikkoperheet ry, Suomen Uusperheellisten Liitto ry, Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry, Monikulttuuriyhdistys Familia Club ry, Sateenkaariperheet ry ja Adoptioperheet ry.⁴⁹

Väestöliitto järjestää Lapset ja ero sekä Miesten erokoulu -nettikursseja. Väestöliiton sivuilta voi varata myös maksuttoman 45 minuutin nettivastaanoton psykologille, psykoterapeutille tai vanhemmuuskeskuksen asiantuntijalle.⁵⁰

Miessakkien Erosta Elossa –toimintaa on verkkokriisikeskus Tukinetissä⁵¹. Tukinet on internetissä toimiva maksuton alusta eri järjestöjen tarjoamille kriisi-, tuki- ja auttamispalveluille. Erosta Elossa -verkkotuki toimii kolmella eri osiolla: 1. Erosta Elossa -erokeskustelua miehille on avoin keskusteluryhmä, johon kaikki Tukinettiin rekisteröityneet kävijät voivat osallistua ja keskustella miesten erokriisiin liittyvistä kysymyksistä. 2. EETU-chat on Erosta Elossa -vertaistukihenkilöiden, eli EETUjen, kaksi kertaa kuukaudessa ylläpitämä liveryhmä, jossa miesten on mahdollista vaihtaa ajatuksia erotilanteestaan. 3. Erosta Elossa -suljettu teemaryhmä toimii kevät- ja syyskaudella. Sen kesto on noin kaksi kuukautta ja ryhmä rakentuu erillisten eroteemojen ympärille.⁵²

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Vanhempainpuhelin on vertaistukeen perustuva vanhemmuuden tuen muoto. Vanhempainpuhelimessa päivystävät MLL:n kouluttamat vapaaehtoiset päivystäjät, jotka ovat itsekkin vanhempia. Vanhempainpuhelimien voi soittaa ja Vanhempainnetin kirjepalveluun kirjoittaa nimettömästi ja luottamuksellisesti kaikissa vanhemmuuteen, lapsiperheen arkeen sekä lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä kysymyksissä ja pohdinnoissa. Kyseessä ei ole vain eroauttamisen palvelu, mutta aikuisten väliset ristiriidat, ero ja eron seuraukset olivat vuoden 2014

⁴⁷ Apua eroon-sivusto

⁴⁸ Nettiturvakoti

⁴⁹ Perheaikaa-sivusto

⁵⁰ Väestöliiton vastaus Ensi- ja turvakotien liiton kyselyyn, liite 1

⁵¹ Tukinet-sivusto

⁵² Miessakit ry:n vastaus Ensi- ja turvakotien liiton kyselyyn, liite 1

yleisimpiä keskusteluaiheita Vanhempainpuhelimessa ja -nettikirjepalvelussa ja siksi se on nostettu tähän selvitykseen. Eroaiheisissa yhteydenotoissa korostui tuen puute.

Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry on kehittänyt verkkoauttamista erityisesti nuorille ja järjestänyt verkkoryhmiä yli 13-vuotiaille. Yhdistyksen sivuilla on myös chat -palvelu, josta saa tukea vanhempien erottua tai tukea vanhemmuuteen eron jälkeen.⁵³

Familia ry:n Duo-toiminta on tehnyt englanninkielisen sähköisen eroinfopaketin kahden kulttuurin liitoista eronneille. Duo-toiminnalla on myös monipuolista neuvontaa kahden kulttuurin parisuhteeseen, perhe-elämään ja vanhemmuuteen liittyvissä kysymyksissä puhelimen, Skypein ja sähköpostin välityksellä.⁵⁴

Kuntien lastenvalvojilla on yleensä soittoaajat, jolloin neuvoja voi kysyä puhelimitse. Järjestöistä Yhden Vanhemman Perheiden Liitolla on Eroinfo-puhelin, josta voi kysyä lasten elatukseen, huoltoon ja tapaamisiin liittyvissä kysymyksissä. Liitolla on myös psykoterapiapuhelin sekä koulutettujen vertaisten tukipuhelimia lasta yksinodottaville. Myös Elatusvelvollisten liitolla on puhelinneuvontaa eroaville vanhemmille.

Yksilö- ja perhetapaamiset ammattilaisten kanssa

Eroon liittyvää tunteiden käsittelyä ja oman elämäntilanteen selkiyttämistä ja läpikäymistä voi ryhmätoiminnan lisäksi käydä läpi kahdenkeskisissä tapaamisissa ammattilaisten kanssa. Yksilö- tai pari-tapaamisia järjestävät monet eri tahot.

Perheasioiden neuvottelukeskukset tarjoavat parisuhteen tukemisen lisäksi terapeuttista tukea perhe- ja henkilökohtaiseen elämään liittyvissä kysymyksissä.

Vantaan kaupunki on lähtenyt kehittämään erotilanteessa oleville vanhemmille tarkoitettua yhteisvanhemmuusneuvottelua, joka toteutetaan yhdessä perheneuvolatyöntekijän ja lastenvalvojan kanssa. Palvelua pilotoidaan syksyllä 2016.⁵⁵

Miessakkien Erosta Elossa – toiminta tarjoaa miehille henkilökohtaista keskustelutukea ja ohjausta Helsingissä ja Tampereella järjestettäviin yksilötapaamisiin.

Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamissa eron liittyvissä kehittämishankkeissa on kehitetty yksilö- ja perhetapaamisia Lahden ensi- ja turvakodin (vuosina 2011-2013), Etelä-Karjalan perhe-työn kehittämissyöryhdyksen⁵⁶ ja Vaasan ensi- ja turvakodin toimesta⁵⁷.

Yritykset tarjoavat pari- ja yksilöterapiaa ja erilaisia yksityisvastaanottoja eron kokeneille.

Perhetapaamistoiminta

⁵³ Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry

⁵⁴ Familia Duo-toiminta

⁵⁵ Vantaan malli yhteisvanhemmuusneuvottelusta, liite 7

⁵⁶ Eväitä eron jälkeiseen vanhemmuuteen-hankekuvaus, liite 6

⁵⁷ Vaasan ensi- ja turvakotiyhdistys ry- Yhdessä, mutta erikseen – hanke (2015–2017), liite 8

Perhetapaamistoiminta on Mannerheimin Lastensuojeluliiton Tampereen osasto ry:n kehittämä palvelu lapsiperheille, joilta puuttuu eron jälkeen kodinomainen paikka, jossa tavata ja viettää aikaa yhdessä lapsen kanssa. Palvelun tarkoitus on tukea lapselle tärkeiden ihmissuhteiden jatkuvuutta eron jälkeen ja tarjota puolueeton tila tapaamiselle elämän muutokohdassa.⁵⁸ Perhetapaamistoimintaan ei kuulu valvotut tai tuetut tapaamiset eikä valvotut vaihdot. Perhetapaamistoimintaa ei järjestetä muualla Suomessa.

Miesten ja isyyden tukeminen

Miesten ja isyyden tukeminen erotilanteessa ja eron jälkeen on erityisen tärkeää. Edelleen lapset jäävät eron jälkeen useimmin asumaan äidin kanssa ja isiä pohdituttaa heidän suhteensa ja oikeutensa lapsiin eron jälkeen. Vuoroasumisen suosion lisääntyminen kertoo siitä, että yhä enemmän isät haluavat eron jälkeen jakaa arkea lasten kanssa ja säilyä tiiviisti heidän elämässään erosta huolimatta.

Kokemusten mukaan miehet osallistuvat paremmin suoraan miehille tarkoitettuihin palveluihin. Suurimmassa osassa eroja nainen tekee aloitteen ja on eron tullessa pidemmällä omassa eroprosessissaan kuin mies. Miehillä yleensä kapeampi sosiaalinen verkosto kuin naisilla, ja tämä voi tuottaa miehille erilaisia kysymyksiä liittyen esim. sosiaalisten suhteiden katkeamisiin.⁵⁹

Miessakit ry:n Erosta Elossa on valtakunnallinen palvelu, joka tukee ja opastaa miehiä ero-ongelmien käsittelyssä ja niistä selviämisessä. Toiminnan avulla miehet saavat henkilökohtaista keskusteluapua, neuvontaa ja vertaistukea niihin lukuisiin kysymyksiin, joita herää parisuhteen uhatessa päättyä, varsinaisessa eroprosessissa ja ajassa eron jälkeen. Yhtenä keskeisenä tavoitteena on turvata lapsen ja isän suhteen jatkuminen myös eron jälkeen. Erosta Elossa -toiminta on perustettu vuonna 2005, sitä rahoittaa RAY ja toiminta on asiakkaille maksutonta.⁶⁰

Miesten ja isien tukemista tehdään myös osassa Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyksiä, kuten Lapin ensi- ja turvakodissa sekä ja Kokkolan ensi- ja turvakoti ry:ssä. Ensi- ja turvakotien liitolla on Miestyön kehittämiskeskus, joka ylläpitää Intoa isätyöhön-sivustoa. Sivuilta löytyy ammattilaisille tarkoitettua materiaalia isistä, isyydestä ja heidän kanssaan työskentelystä.⁶¹ Miestyön kehittämiskeskus on pitänyt aiheesta myös alueellisia prosessikoulutuksia useissa kaupungeissa. Koulutuksissa on ollut osallistujia kunnan eri toimialoilta, järjestöistä, seurakunnista ja poliisistakin.

Kriisi- ja perheväkivaltatyö

Ero on kriisi ja akuutteihin tilanteisiin apua saa yleisistä kriisipalveluista, kuten Suomen Mielen-terveysseura ry:n kriisikeskusverkoston palveluista. Kriisikeskusten palvelut vaihtelevat paikkakunnittain mm. työvoimaresurssin vuoksi⁶². Myös osassa Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyksissä tehdään yleistä kriisityötä avopalveluissa tai kriisikeskuksessa, kuten Lapin ensi- ja turvakodilla. Kouvolassa Vuoroveto mielen-terveysseura ry:n Vuoroveto kriisikeskus tukee mm. eroon liittyvissä tilanteissa vapaaehtoisten koulutettujen tukihenkilöiden voimin.

⁵⁸ Mannerheimin Lastensuojeluliiton Tampereen osaston toiminnan kuvaus, liite 9

⁵⁹ Ensi- ja turvakotien liitto/Miestyön kehittämiskeskus

⁶⁰ Miessakit ry:n vastaus Ensi- ja turvakotien liiton kyselyyn, liite 1

⁶¹ Intoa isätyöhön! -sivusto

⁶² Suomen mielen-terveysseura ry:n vastaus Ensi- ja turvakotien liiton kyselyyn, liite 1

Perheväkivaltatilanteissa eron mahdollisuus on aina läsnä tai puoliset ovat voineet jo erota toisistaan väkivallan silti jatkuessa. Väkivaltatilanteissa apua saa turvakodeista ja väkivaltatyön avopalveluista. Nettiturvakodista www.turvakoti.net saa ympäri vuorokauden tietoa ja ohjeita perheväkivaltatilanteisiin sekä yhteystiedot eri toimijoiden tukipalveluihin. Nettiturvakodissa voi myös keskustella joko ammattiauttajan tai samaa kokeneiden kanssa.

3.5. Verkostomaiset ratkaisut eropalveluissa

Eroon liittyvät palvelut muodostavat palveluverkoston ja ero tilanteessa olevien perheiden kannalta on tärkeää, että perheiden kanssa työskentelevät tuntevat oman alueensa palvelut ja osaavat ohjata vanhempia ja lapsia tuen piiriin. Toimivan palveluohjauksen lisäksi eri toimijoiden yhteisten tapaamisten ja konkreettisen yhdessä tekemisen kautta saadaan tietoa jota voidaan hyödyntää palvelujen kehittämisessä. Perheen näkökulmasta on tärkeää, että heitä auttavat tahot ovat tietoisia toistensa toiminnasta, eikä perhettä pallotella toimijalta toiselle. Erityisesti hankalissa erotilanteissa on usein mukana monia toimijoita, esim. lastenvalvoja, perheneuvola ja lastensuojelu ja olisi tärkeää, että he toimivat yhteistyössä perheen hyväksi perheen tarpeiden mukaan.

Monilla alueilla järjestetään yhteistyössä perheitä kohtaaville ammattilaisille eroon liittyviä koulutuksia ja erilaisia luentoja erotilanteessa olevilla vanhemmille. Ensi- ja turvakotien liiton kyselyn mukaan yhteistyötä eri toimijoiden välillä tehdään, mutta verkostojen toiminta nähtiin myös tärkeänä kehittämisen kohteena.

Verkostotapaamiset

Useilla paikkakunnalla eroperheiden kanssa työskentelevät ovat koonneet oman verkoston, joka kokoontuu muutamia kertoja vuodessa. Verkostojen tapaamisissa mm. päivitetään ajankohtaiset tiedot alueen eropalveluista ja suunnitellaan yhteisiä koulutuksia tai yhteistä tiedottamista alueen eropalveluista. Yhteiset tapaamiset parantavat tiedonkulkua ja lisää toimijoiden välistä yhteistyötä. Yhteiset keskustelut eroon liittyvistä teemoista ovat tärkeitä palvelujen kehittämisen näkökulmasta. Sitä kautta voidaan kehittää uusia palveluja ja esimerkiksi löytää alueen palveluissa mahdollisesti olevat aukkopaidat ja miettiä niihin yhdessä ratkaisuja. Kyselyn mukaan verkostojen toimivuus vaatii alueelta toimijan tai toimijoita, jotka ottavat vastuun verkoston koordinoinnista.

Esimerkkejä eroauttajien verkostojen toiminnasta on kerätty Ensi- ja turvakotien liiton tekemästä kyselystä (Liite1).

1) Päijät-Hämeen alueella toimii ns. Eroverkosto, joka kokoontuu 2-3 kertaa vuodessa. Kokoon kutsumis- ja vetovastuu verkoston toiminnasta on Lahden ensi- ja turvakoti ry:n Eroperheille tueksi toiminnalla. Verkostossa mukana olevat tahot perheasiain neuvottelukeskus, perheneuvola, Päijät-Hämeen Perheoikeudelliset palvelut, Miessakit, Kriisikeskus, Lahden seudun yhärit, Sosiaalialan osaamiskeskus Verso.

2) Jyväskylässä kirkon perheneuvonta ja kaupungin perheneuvola ovat yhteistyössä järjestäneet eroauttamisfoorumin, johon on kutsuttu kaikki eroperheiden kanssa Jyväskylässä toimivat tahot.

Siinä on tarkoitus kartoittaa alueen palvelut eroperheille ja myöskin puutteet ja parantaa tiedonkulkua ja yhteistyötä eroauttamisessa.

3) SOS-kriisikeskus järjestää verkostopalavereja pääkaupunkiseudun pari- ja perhetyötä tekevien kanssa sekä ennalta ehkäisevää toimintaa Tahdolla ja Taidolla- parisuhdevalmennusten avulla.

4) Miessakit ry on mukana eri paikkakunnilla toimivissa eroauttajien yhteistyöverkostoissa (järjestöt, perheoikeudelliset palvelut, käräjäoikeus) esimerkiksi pääkaupunkiseudulla, Tampereella, Lahdessa ja Turussa. Yhteistyön tavoitteena on ollut tiedonvaihto ja verkostoituminen. Esimerkiksi Tampereen kaupungin lapsiperheiden sosiaalityö ja Miessakit ry järjestivät yhteistyössä keväällä 2016 Ero mielessä - keskusteluseminaarin Tampereella, johon osallistui lukuisia lapsiperheiden parissa toimivia järjestöjä sekä Tampereen kaupungin lapsiperheiden parissa toimivia yksiköitä.

5) Lappeenrannassa alueellinen yhteistyö on laajaa. Mukana on Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdystys, käräjäoikeus, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveysyhtymä; lastenvalvojat, lastensuojelu, aikuisten ja lasten mielenterveyspalvelut, päivähoito, koulu, kuraattorit, seurakunta, perheasiain neuvottelukeskus ja oppilaitokset. Palveluohjaus on alueella toimivaa ja tarvittaessa perheitä vaihdetaan saattaen palvelusta toiseen ja voidaan järjestää yhteistyöpalavereita työntekijöiden ja asiakkaiden kesken

Työparityöskentely

Työpareittain työskentely on yksi tapa tehdä yhteistyötä. Oma osaamista voidaan täydentää toisen organisaation työntekijän osaamisella ja sitä kautta asiakasta pystytään auttamaan kokonaisvaltaisemmin. Yleistä on myös, että myös Vanhemman neuvo-ryhmiä sekä lasten ryhmiä ohjataan yhdessä niin että ryhmien vetäjät tulevat eri organisaatioista.

Esimerkki työparityöskentelystä

1) Miessakit ry tekee Tampereella tiivistä yhteistyötä Tampereen kaupungin perheoikeudellisen yksikön kanssa. Työmuotona on mm. työparityöskentely perheoikeudellisten palveluiden palveluohjaajan kanssa.

Miessakit ry on tehnyt yhteistyötä Järvenpään, Keravan ja Tuusulan yhteisen perheoikeudellisen yksikön kanssa. Erotyöntekijä on ollut mukana työparina eron jälkeisten asioiden sovittelussa ns. Fasper-menetelmällä. Vastaavasti ko. perheoikeudellinen yksikkö on osoittanut resursseja Miessakit ry:n järjestämälle Erosta Elossa –miesten eroryhmätoiminnalle Järvenpäässä.

Uusien työtapojen kehittäminen

Eri toimijoiden yhteistyönä voi syntyä myös uudenlaista tapaa toimia ja uudenlaisia palveluja alueelle.

Esimerkkejä työtapojen kehittämisestä Ensi- ja turvakotien liiton tekemästä kyselystä (Liite 1)

1) Lahden ensi- ja turvakodin eroperheille tueksi-toiminta on tehnyt yhteistyötä Heinolan Perhekeskustoiminnan kanssa. Heinolan perhekeskuksessa on järjestetty uutena toimintana tukipiste, jossa

asiakkaan on mahdollista pohtia erotyöntekijän kanssa parisuhteen pulmia tai erotilannetta. Tukipistetoimintaa järjestetään myös Lahdessa, Lahden ensi – ja turvakoti ry:n Perhetuvan ja Lahden kaupungin kanssa. Tukipisteellä on tavattavissa kuukausittain esim. Baby-blues työntekijä, erotyöntekijä, lapsiperheiden kotipalvelun työntekijä, avokriisityöntekijä jne.

2) Vaasassa kehitetään kunnan ja järjestöjen yhteistyötä tavoitteena vahvistaa, selkeyttää ja tunnustaa järjestöjen ja vapaaehtoistoiminnan arvo, kehittää mahdollisuuksia ja konkreettisia työvälineitä julkissektorin ja järjestöjen kumppanuudessa, jotta hyvinvoinnin haasteisiin voitaisiin vastata innovatiivisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävästi. Lisäksi tarkoituksena on edistää eri toimijoiden joustavuuteen, luottamukseen ja tasaveroiseen kumppanuuteen perustuvaa yhteistyötä.⁶³

3) Vantaalla perheasianyksikön lastenvalvojat ja perheneuvolan työntekijät ovat lähteneet rohkeasti kehittämään uudenlaista työmallia, yhteisvanhemmuusneuvottelua, vantaalaisten eroperheiden tukemiseksi. Lähtökohta on, että perheille tarjottava tuki on oikea-aikaista, joustavaa ja vaikuttavaa. Syyskuusta 2016 alkaen kaksi työparia, jotka muodostuvat lastenvalvojasta ja perheneuvolan työntekijästä, pilotoi yhteisvanhemmuusneuvottelua. Yhteisvanhemmuusneuvottelun kautta vanhemmat voivat työstää eroa ja siihen liittyviä ajatuksia ja tunteita turvallisessa ja puolueettomassa ympäristössä. He saavat myös tietoa eroon liittyvistä palveluista ja voivat tehdä lapsen huolto-, tapaamis- ja elatussopimukset, jotka lastenvalvoja vahvistaa.⁶⁴

4) MLL eropalvelut tekevät tiivistä yhteistyötä alueen muiden toimijoiden kanssa. Tästä hyvänä esimerkkinä on yhteistyö Tampereen kaupungin lastenvalvojien kanssa. Lastenvalvojat pitävät infopistettä Laivapuiston perhetalossa virka-ajan ulkopuolella. Tämä työmuoto on mahdollistanut nk. odotusajanpalvelun vanhemmille. He ovat voineet tulla kysymään ja pohtimaan tilannettaan jo etukäteen ennen varsinaista lastenvalvojakäyntiä. Näin kynnyksensä varsinaiseen lastenvalvojakäyntiin on madaltanut, vanhemmat ovat päässeet nopeammin sovintoon ja näin lapset ovat joutuneet kestämään vanhempien välistä epäselvää tilannetta lyhemmän ajan.⁶⁵

4. Eroauttamisen haasteet

Eroauttamisen palvelut käytännön asioihin, tunteiden tasolla selviämiseen ja oikeudellisiin kysymyksiin ovat tärkeitä eron haittojen minimoimiseksi ja eron eri osapuolten vahvistamiseksi. Nämä kolme tasoa yhdessä muodostavat palvelusysteemin, joka auttaa eronneita rakentamaan itselleen ja lapsilleen parasta mahdollista tulevaisuutta.⁶⁶

Oikeusministeriö on käynnistänyt lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistamisen. Sen valmistelua varten on tehty muistio, johon on koottu lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain soveltamisessa oikeusministeriön tietoon tulleita konkreettisia ongelmia ja

⁶³ Vaasan ensi- ja turvakoti ry:n vastaus Ensi- ja turvakotien liiton kyselyyn, liite 1

⁶⁴ Vantaan malli yhteistyövanhemmuusneuvottelusta, liite 7

⁶⁵ Mannerheimin Lastensuojeluliiton Tampereen osaston toiminnan kuvaus, liite 9

⁶⁶ Tapola-Haapala & al. 2012

ehdotuksia lain uudistamistarpeiksi⁶⁷. Muistio on lähetetty lausuntokierrokselle laajasti eri toimijoille, jota kautta tieto eroauttamiseen liittyvän lainsäädännön muuttamisen tarpeista täydenty⁶⁸.

Lainsäädännön muutos on tärkeä ja välttämätön eroavien perheiden kannalta, mutta eroauttamisen haasteisiin se ei yksin riitä. Meidän on kehitettävä eroauttamisen käytäntöjä valtakunnallisesti, alueellisesti ja työntekijätasolla – niin että muodostuu kokonaisuus, josta erotilanteissa saa tarvittavan avun kaikilla tasoilla.

4.6. Perheiden todelliset elämäntilanteet eivät aina tule huomioiduksi

Lapsiperheiden erot liittyvät yleisiin perhe-elämän ja sukupuolten välisen tasa-arvon muutoksiin yhteiskunnassa.⁶⁹ Tukipalvelut ja eron liittyvä lainsäädäntö eivät ole kaikilta osin pysyneet mukana perheiden elämässä tapahtuneissa muutoksissa. Eroauttamisen haasteena on pystyä rakentamaan palveluja, jotka ovat avuksi ihmisten tosiasiallisissa elämäntilanteissa; Lankapuhelinliittymiä ei kannata enää tarjota maailmassa, jossa lähes kaikki ovat siirtyneet käyttämään matkapuhelimia.

Perheiden monimuotoisuus

Suomessa eroauttaminen rajoittuu pääosin ydinperheeseen. Erotilanteissa myös laajemmalla perhe- ja sukulaissuhteiden piirillä on merkitystä turvallisen arjen ja erosta selviämisen kannalta. Isovanhemmat, kummit, tädit ja sedät, jotka eivät tempaudu eroavien puolisoitten mahdollisesti repiviinkin konflikteihin ja valitse puoliaan, vaan vaalivat yhteyttä lapseen, voivat olla huomattava tuki kriisissä. Lapselle tulisi turvata oikeus hänelle tärkeiden ja turvallisten sukulaissuhteiden säilymiseen. Jos minkäänlaista läheiskartoitusta tai läheisneuvonpitoa ei tehdä, saattaa lapsi menettää erossa useamman itselleen läheisen ihmisen.

Uusperheissä elää n. 10 % kaikista lapsista⁷⁰. Tilastojen mukaan uusperheistä erotaan yleisemmin kuin ensimmäisistä liitoista. Haasteita uusperheen arkeen tuovat lapset aiemmista liitoista ja lasten kautta myös ex-puolisot. Lapsella ei ole lain suomaa tapaamisoikeutta uusperheen sosiaaliseen vanhempaan. Uusperheen eron myötä voi katketa lapselle merkittäviä ja pitkiä ihmissuhteita jos eroavat puolisot eivät pääse sopuun lasten tapaamisista.

Auttamisjärjestelmä rakentuu oletusarvoisesti yleisimpään lapsiperhetyyppiin⁷¹, jossa ovat äiti, isä ja lapset. Tästä normista poikkeavat perheet eivät aina saa tarvitsemaansa apua. Monimuotoisten perheiden kohtaamisessa pätevät samat periaatteet kuin minkä tahansa perheen kohdalla. Perheillä voi kuitenkin olla erityisiä tuen tarpeita, joiden ymmärtäminen voi auttaa työntekijää perheen

⁶⁷ Oikeusministeriö 2016

⁶⁸ Valtioneuvoston hankerekisteri

⁶⁹ Tapola-Haapala & al. 2012

⁷⁰ Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet

⁷¹ Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet

tukemisessa⁷². Perheissä voi olla myös monenlaista vanhemmuutta (biologinen, juridinen, sosiaalinen), joilla erotilanteessa on merkitystä esim. lasten asumisesta ja tapaamisista sovittaessa.

Sateenkaariperheitä kohdatessaan työntekijän tulee selvittää ketkä kuuluvat lapsen perheeseen, miten vanhemmuus toteutuu ja millaiset ovat lapsen suhteet kuhunkin vanhempaansa. Lapsen hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen kannalta on välttämätöntä, että työntekijä tapaa kaikki lapsen tosiasialliset vanhemmat, myös heidät, joilla juridisia oikeuksia ja velvoitteita ei ole. Suomessa lapsella voi olla vain kaksi juridista vanhempaa ja esim. apilaperheissä tosiasiallisia vanhempia on useampia. Erotilanteessa lapselle tulisi turvata oikeus säilyttää yhteys kaikkiin vanhempiinsa.⁷³ Työntekijöiden tiedon puute sateenkaariperheiden erityispiirteistä eron jälkeisissä ratkaisuissa voi hankaloittaa perheen tukemista. On tärkeää, että eroauttamista tekeville työntekijöillä on mahdollista kouluttautua ja perehtyä aiheeseen jotta turvataan perheiden tasa-arvoinen tuki eropalveluissa.

Myös maahanmuuttajataustaiset vanhemmat jäävät usein erotilanteessa ilman tietoa ja tukea omalla äidinkielellään – vertaistukea ei ole tarjolla erotilanteessa usein edes englanniksi. Maahanmuuttajataustaiset vanhemmat tuntevat jäävänsä tilanteessa kantasuomalaisen vanhemman jalkoihin ja systeemin palvelevan kantasuomalaisen etua. Erityisesti isillä on kokemus että he eivät miehenä ja maahanmuuttajana tule kohdatuiksi palveluissa. Tieto lapsen kielen ja identiteetin tukemisesta kahden kulttuurin perheen erossa on ammattilaisten keskuudessa vähäistä, mistä johtuen on sattumanvaraista, kuinka hyvin maahan muuttanut osapuoli saa tietoa oikeuksistaan ja eroprozesista. Jos työntekijä on epävarma toimimaan eri kulttuurin edustajan kanssa, tulkin välityksellä tai itselleen vieraalla kielellä, asiakasohjaus luonnollisesti kärsii.⁷⁴

Vuoroasuminen

Vuoroasuminen on Suomessa kohtalaisen uusi, mutta yleistynyt tapa järjestää lapsen asuminen vanhempien eron jälkeen. Vuoroasumisesta tehtiin vuonna 2015 yhteensä 2727 sopimusta, mikä on 15 % asumissopimusten määrästä⁷⁵. THL on vuodesta 2010 lähtien kerännyt tilastoja vuoroasumisesta, perustuen kunnissa vahvistettaviin vanhempien sopimuksiin. Vuoroasumisen arvellaan olevan yleisempää kun tilastot osoittavat. Voidaan olettaa, että vuoroasumiseen päädytään helpommin silloin kun vanhemmat ovat sovinnollisia, eivätkä koe tarvetta vahvistaa sopimuksia sosiaalitoimissa.

Vuoroasumiseen ei ole virallista määritelmää, mutta sillä tarkoitetaan että lapsi asuu yhtä paljon tai suunnilleen yhtä paljon molempien vanhempiensa luona. Suomessa lapset voivat olla kirjoilla vain yhdessä kodissa ja lapsen kotiosoite vaikuttaa lapsen elatuksen tarpeeseen sekä lapsilisien ja asumistuen perusteisiin⁷⁶. Myös koulu, koulukuljetukset ja oikeus päivähoitopaikkaan määräytyvät lapsen asuinkunnan mukaan. Eroperheiden kanssa työskentelevien kokemus on, että taloudelliset seikat ja sopiminen lapsen virallisesta osoitteesta aiheuttavat helposti konflikteja vanhempien

⁷² Monimuotoiset perheet-verkosto

⁷³ Sateenkaariperheet ry

⁷⁴ Familia club ry:n vastaus Ensi- ja turvakotien liiton kyselyyn, liite 1

⁷⁵ Forss, Anne & Säkkinen, Salla 2016

⁷⁶ Sarasoja ja Rantala 2015

välille. Ruotsissa lapsilisää ja elatustukea voi saada vaikka lapsi ei olisikaan kirjoilla vanhemman luona ja molemmat on myös mahdollista jakaa vanhempien kesken vuoroasumistilanteissa ⁷⁷.

Ruotsalaistutkimuksen mukaan eri lähteet antavat viitteitä siitä, että kahdessa kodissa asumisen aiheuttama stressi kumoutuu niillä positiivisilla vaikutuksilla, joita läheinen suhde molempiin vanhempiin antaa. Vaikka haastatellut lapset kertovat vuoroasumisen rasittavuuksista, useimmat heistä sanovat, että läheinen suhde molempiin vanhempiin on kuitenkin tärkeämpää.⁷⁸ Suomessa vuoroasumisesta on tehty tutkimusta vain vähän, eikä pitkittäistutkimusta lainkaan. Laaja tutkimustieto vuoroasumisesta auttaisi vanhempia ja heitä kohtaavia ammattilaisia tekemään lapsen näkökulmasta hyviä ratkaisuja, vaikka mitään yhtä kaikille perheille sopivaa asumisjärjestelyä ei olekaan, vaan lasten asumisen järjestämisen lähtökohtana tulee olla lasten tarpeet.⁷⁹ Ammattilaiset, samoin kun vanhemmat kaipaavat asiasta lisää tietoa.

Erityisen turvattomat ja vaaralliset erotilanteet

Korkean konfliktin eroista on kyse silloin kun eroon liittyy hyvin voimasta suuttumusta, vihamielisyyttä ja epäluottamusta, intensiivinen huoltajuusriita ja pitkittyneet vaikeudet keskustella lasten hoidosta. Tutkimusten perusteella tällaiset erot voivat aiheuttaa lapsille traumatisoitumista, stressiä, masennusta, eristymistä, oppimisvaikeuksia, itsemurha-alttiutta, aggressioita ja muuta itseä vahingoittavaa käyttäytymistä.⁸⁰

Korkean konfliktin erot haastavat palvelujärjestelmää. Miten peruspalveluissa tunnistetaan ne ja onko auttamiseen ja tilanteiden ratkaisemiseen riittävästi osaamista? Tarvitaan koulutusta ja tietoa eroperheiden ongelmien huomioimiseksi ja myöskin rohkeutta puuttua vaikeisiin tilanteisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Silloin kun korkean konfliktin erotilanne on tunnistettu, on erittäin tärkeää, että viranomaiset osavat käsitellä tilannetta tarkoituksenmukaisella tavalla. Tällä hetkellä järjestelmän auttamiskeinot ovat kehittymättömiä ja tutkimusperustassa on runsaasti aukkoja.⁸⁰

Vieraannuttaminen

Vieraannuttamisella tarkoitetaan vanhemman käyttäytymistä erotilanteessa siten, että lapsen ja toisen vanhemman vuorovaikutussuhde olennaisesti vaikeutuu ja joissakin tapauksissa katkeaa kokonaan. Prosessi tapahtuu tilanteissa, jossa eroa on edeltänyt vieraannutetun vanhemman ja lapsen normaali ja tunnesävyllään myönteinen suhde eikä mikään viittaa esimerkiksi siihen, että vanhempi olisi lapselle vahingoksi. Käyttäytymisen motiivina on yleensä vieraannuttajan kokema viha ja katkeruus eron toista osapuolta kohtaan. Kyse on merkittävästä ajan ilmiöstä, jolla on huomattavat yhteiskunnalliset ja yksilölliset vaikutukset.⁸¹

⁷⁷ Oikeusministeriö 2016

⁷⁸ Bergström & al. 2015

⁷⁹ Linnavuori 2007

⁸⁰ Petrelius 2016 b

⁸¹ Häkkänen-Nyholm 2010

Äärimmäisessä tilanteessa uhkana on lapsikaappaus. Suomessa kansainvälisellä lapsikaappauksella tarkoitetaan tilannetta, jossa alle 16-vuotias ja Suomessa pysyvästi asuva lapsi on viety ilman huoltajan suostumusta ulkomaille tai jätetty sieltä palauttamatta tapaamisoikeuden jälkeen. Vanhemmille ja viranomaisille on tehty ohjeistus kaappaustilanteissa toimimiseen ulkoasiainministeriön, oikeusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön sekä Kaapatut Lapset ry:n yhteistyönä⁸².

Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta nähdään lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta lapselle haitallisena, jopa lapsen kaltoinkohteluna. Vieraannuttaminen koetaan henkisenä väkivaltana myös vieraannuttamisen kohteena olevalle vanhemmalle. Vieraannuttamisen määrittelyminen lastensuojelullisena ongelmana nähdään kuitenkin haastavana. Vieraannuttaja osaa usein toimia salakavalasti ja hämmennystä aiheuttaen. Vieraannuttamisen havaitseminen ei ole yksiselitteistä ja sosiaalityöntekijän tulee perehtyä lapsen tilanteeseen erityisen tarkasti. Riskinä on se, että työntekijä saattaa tietämättään ja vieraannuttajan kertomuksiin mukaan tempautuessaan osaltaan myötävaikuttaa lapsen vieraantumiseen toisesta vanhemmastaan.⁸³

Vieraannuttamisen tilanteissa tapaamis- ja huoltoriitojen yhteydessä perheiden palvelujärjestelmä on pirstaloitunut ja vastuu lapsen tilanteen etenemisestä on lähinnä vanhemmilla. Konfliktoituneessa tapaamis- ja huoltoriita-asiassa olisi tärkeää, että lasta koskeva prosessi olisi jonkun puolueettoman tahon hallussa. Lapselle pitäisi voida määrätä edunvalvojan sijainen myös huoltaja- ja tapaamisprosessissa samalla tavoin kuin lastensuojelullisissakin asioissa.⁸¹

Lastensuojelun käsikirjaan on koottu ohjeita niiden tilanteiden arvioimiseen, joihin sisältyy epäily lapsen vieraannuttamisesta.⁸⁴ Vieraannuttamista arvioitaessa ja määrittelyssä tulee huomioida perheessä tapahtunut väkivalta. Väkivallan uhreilla on paljon kokemuksia siitä, että heidän kokemuksensa väkivallasta eivät tule vakavasti otetuiksi viranomaiskäytännöissä ja sovittaessa lapsen tapaamisista tai huoltajuudesta. Väkivaltaa kokevat kertovat, että väkivallan uhrien huoli lasten turvallisuudesta ei tule viranomaiskäytännöissä nyt kuulluksi ja väkivaltaa tai sen uhkaa sekä seurouksia vähätellään. Myös lapsen pelko tavata etävanhempaa on otettava vakavasti – on välttävää tilanteilta, joissa lapsi on pakotettu tapaamaan vanhempaan, jota pelkää.

Perheväkivalta ja vaino

Tapaamis- ja huoltajuusosoikeuksien käyttäminen ei saa vaarantaa lasten tai perheväkivallan uhriksi joutuneen toisen vanhemman oikeuksia tai turvallisuutta. Elokuussa 2015 Suomessa voimaan astunut Naisiin kohdistuvan väkivallan sekä perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskeva Euroopan neuvoston yleissopimus (ns. Istanbulin sopimus)⁸⁵ määrittelee asiaa 31 artiklassa ”Huoltajuus, tapaamisoikeudet ja turvallisuus” näin:

⁸² Oikeus.fi

⁸³ Sorokin 2014

⁸⁴ Petrelius 2016

⁸⁵ Valtioneuvoston asetus 53/2015

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että määrättäessä lasten huoltajuudesta ja tapaamisoikeuksista otetaan huomioon tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvat väkivaltatapaukset.
2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, ettei tapaamis- tai huoltajuusoikeuksien käyttäminen vaaranna uhrin tai lasten oikeuksia ja turvallisuutta.

Määrittelyä vaativa erityistilanne on turvakotiin yhden vanhempansa kanssa tulevien lasten turvallisuuden varmistaminen. Miten toimitaan niissä tilanteissa, kun toinen huoltaja on väkivallan tekijä, eikä sosiaalilautakunnan tai oikeuden päätöstä vielä ole? Usein lapsen kanssa tehtävä kriisityö, erikseen molempien vanhempien kanssa tehtävä vanhemmuustyö ja vanhempien suostumuksella turvakotijakson aikaisten tapaamisten järjestäminen valvottuna riittävät turvaamaan tilanteen – toisinaan perheen sijainninkin ilmoittaminen toiselle vanhemmalle on todellinen turvallisuusuhka. Tällä hetkellä lastensuojelussa ei ole yhtenäisiä, selkeitä käytäntöjä tai välineitä yhteydenpidon turvallisuuden arviointiin lapsen fyysisen ja psyykkisen turvallisuuden näkökulmasta, eikä myöskään yhteisesti hyväksytyjä mahdollisuuksia rajoittaa yhteydenpitoa arvioinnin perusteella ilman kiireellistä sijoitusta.

Väkivallan vakavuutta ja sen vaikutuksia tapaamiskäytäntöihin arvioitaessa tulee huomioida myös väkivallan konteksti: perhe- ja lähisuhdeväkivalta ei useimmiten ole kertaluonteinen tapahtuma vaan siihen kietoutuu monimuotoista henkistä väkivaltaa, joilla on olennainen vaikutus uhrin ja lasten hyvinvoinnin alenemiseen kokonaisuudessaan.

Vainoaminen on toistuvaa, ei toivottua yhteydenottamista, seuraamista, tarkkailua ja uhkaamista, joka on omiaan aiheuttamaan kohteessaan pelkoa ja ahdistusta. Vainoava käytös voi olla pienieleistä uhkaavaa vihjailua, säälimätöntä mustamaalaamista, tai se voi kärjistyä myös fyysisiin väkivallan tekoihin. Teknologiset sovellukset ovat nykyään aina jollain tavoin osana vainoamista. Vainoamisesta on tullut rikos 1.1.2014 alkaen.

Parisuhdevaino on yleisin ja pitkäkestoisin vainoamisen muoto. Se on lähisuhdeväkivaltaa, joka kärjistyy erossa tai eron uhatessa. Vainoaminen, kontrollointi tai alistaminen on usein alkanut jo parisuhteen aikana. Vainoamistapauksissa kärsijöitä on aina monia. Varsinaisen kohteen lisäksi erityisesti yhteiset lapset, läheiset, työkaverit, mutta myös itse vainoaja, jonka elämä kapeutuu pakonomaiseen pyrkimykseen pitää kiinni entisestä. Parisuhdevainoajat uhkailevat enemmän kuin muut vainoajat. He myös toteuttavat muita useammin uhkauksiaan ja käyttävät kolmansia osapuolia apuna.⁸⁶

VARJO-hanke on kehittämis- ja tutkimushanke, jonka tavoitteena on eron jälkeisen väkivaltaisen vainon kohteena elävien perheiden turvallisuuden lisääminen ja vainoamisen ennaltaehkäisy. Sitä toteuttavat RAY:n rahoituksella Mikkelissä VIOLA – väkivallasta vapaaksi ry ja Oulun ensi- ja turvakoti ry vuosina 2012-2017. Hankkeessa kehitetään palveluita eron jälkeisen vainon eri osapuolten

⁸⁶ Nettiturvakoti ja Varjo-hanke

tueksi, työmuotoja ehkäisevään työhön ja kuntoutukseen sekä tehdään vaikuttamistyötä ja tutkimusyhteistyötä. Hankkeessa on tehty opas vainotuille, jossa annetaan tietoa vainosta ja esitellään keinoja turvallisuuden ja toimintakyvyn lisäämiseen. Lisäksi hankkeen sivuilla on tietoa ja neuvoja otsikoilla Vainoaako hän sinua erosta huolimatta? Ja Vainoatko ex-puolisoasi? Materiaalia on tehty myös ammattilaisille, jotka työssään kohtaavat vainottuja.⁸⁷

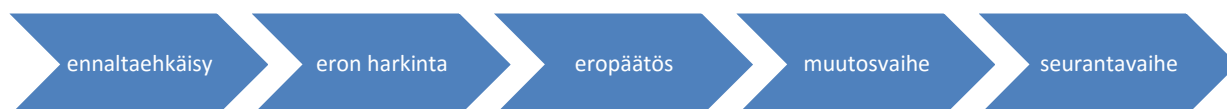
VARJO-hanke toteutetaan Mikkelissä VIOLA – väkivallasta vapaaksi ry ja Oulun ensi- ja turvakoti ry:n yhteistyöhankkeena. Hankkeen rahoittaa RAY.

Mielenterveys- ja päihdeongelmat

Erityisen haastavat, pitkittyneet ja vaikeat huoltoriidat näyttäytyvät useita palveluja kuormittavina. Ratkaisuja ja apua on vaikeaa löytää näille perheille. Usein niihin liittyy toisen vanhemman kriisi, mielenterveys- tai päihdeongelma, jota hän ei itse tunnista.

Vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat saattavat johtaa paitsi korkean konfliktin eroihin, myös lapsen huostaanottoon. Lastensuojelun ja eroauttamisen sekä niihin liittyvän juridisen päätöksenteon erillisuus vaikeuttaa perheen kokonaisvaltaista auttamista näissä tilanteissa. Oikeusministeriön muistiossa todetaan, että olisi tarpeen selvittää, voitaisiinko tuomioistuinten välistä tiedonvaihtoa ja menettelyjen yhteensovittamista parantaa silloin, kun samaa lasta koskeva huolto ja huostaanottoa koskeva asia on yhtä aikaa vireillä eri viranomaisissa.⁸⁸

4.7. Palveluita tarvitaan koko eroprosessin ajan ja kaikille osapuolille

Kuva 3. Eroprosessin vaiheet, joissa tarvitaan eroauttamisen palveluita

Palvelun oikea-aikaisuus on myös tärkeää: lapset ja vanhemmat voivat kulkea eroprosessissaan eri aikataulussa. Lapsi ei välttämättä oireile samaan aikaan vanhempien kanssa ja joskus oireilemattomuus tulkitaan niin, ettei ero ole vaikuttanut lapseen. Lapsi voi kuitenkin prosessoida vanhempien eroa vielä vuosienkin jälkeen.

Tietoa ja kiireetöntä keskusteluapua kaivataan varhaisesta vaiheesta alkaen

Elämän kokonaiskuormittuminen haastaa parisuhteita. Nykyinen onnellisen elämän tavoittelu kaikilla elämän osa-alueilla (työ, perhe, parisuhde) asettaa toiveet korkealle, ja pettymykset eri osa-alueilla lisäävät eroamisen riskejä. Ennaltaehkäisevää työtä pitäisi lisätä jo neuvolasta alkaen, ja

⁸⁷ Varjo-hanke

⁸⁸ Oikeusministeriö 2012

synnytysvalmennuksen lisäksi pitäisi olla parisuhdevalmennusta, jotta sopeutuminen uuteen tilanteeseen lapsen syntymän jälkeen olisi helpompaa. Neuvolatyössä pitäisi olla myös aikaa parisuhteen kartoittamiseen; mm. keskustelua väkivallasta, päihteistä, mielenterveysongelmista ja parisuhteen vaikeuksista.

Eron jälkeen muodostuville uusperheille on toistaiseksi tarjolla erittäin vähän tukea, mikä olisi keskeistä uusperheiden erojen ehkäisyn kannalta.

Eron pohdintavaiheessa vanhemmille tulisi järjestää enemmän keskustelutukea ja neuvontaa. Tukemalla eroavia puolisoita erovaiheessa ehkäistään ongelmien siirtyminen niin aikuisten uusiin liittoihin kuin myös aikanaan lasten parisuhteisiin⁸⁹. Nykyiset eroauttamisen palvelut painottuvat muutosvaiheen sopimukseen ja käytännön järjestelyihin, mutta toisaalta osa Ensi- ja turvakotien liiton kyselyyn vastanneista kertoi, että kriisipalvelua on saatavilla vain vähän.

MLL:n vanhempainpuhelimeen tulleista yhteydenotoista kuului tyytymättömyys ja luottamuspula eropalveluihin. Esimerkiksi jonot lastenvalvojalle olivat useilla paikkakunnilla pitkiä ja lastenvalvojan oli vaikea saada yhteyttä edes puhelimitse. Käytänteissä ja palvelun laadussa oli myös isoja kuntakohtaisia eroja. Erokriisin keskellä olevat vanhemmat kaipaavat henkilökohtaista kohtaamista ja neuvontaa. Eronneiden vanhempien ja heidän lastensa kanssa työskenteleviltä ammattilaisilta toivotaan myötätuntoa ja kiireettömyyttä sekä selkokielistä ohjeistusta sekä lapsen että vanhemman oikeuksista erotilanteessa.⁹⁰

Seurantavaiheessa tarvitaan tukea sopimusten toimeenpanon seurantaan. Sopimuksia pitää tarkastaa säännöllisesti lasten kasvaessa ja vanhempien elämäntilanteiden muuttuessa. Eron jälkeinen vanhemmuus on jatkuvaa neuvottelua. Sopimukset lasten asioiden järjestämisestä luoraamit jonka puitteissa vanhemmat vanhemmuuttaan toteuttavat, mutta vanhempien yhteistyö lasten asioissa voi silti käytännön tasolla olla toimimatonta. Pelkkä sopimus ei takaa lapselle riidattomia vanhempia. Monet vanhemmat hyötyvät esim. Vanhemman neuvo-vertaisryhmistä, joissa he voivat pohtia eron jälkeistä vanhemmuutta lapsen näkökulmasta ja jossa vanhempia tuetaan sovinnolliseen yhteistyövanhemmuuteen.

Lasten eroauttaminen

Tärkeä, erityistä huomiota vaativa teema on eroavien perheiden lasten asema ja oikeudet. Lapsille suunnattuja eroauttamisen palveluita tulisi kehittää, samoin kuin käytäntöjä, jotka edistävät lasten mielipiteiden ja näkemysten huomioimista päätöksentekoprosessissa.⁹¹

Vanhempien toiminnalla erotilanteessa ja eron jälkeen on merkitystä lapsen hyvinvoinnin kannalta. Vanhempien avioero voi muodostua lapselle elämän kriisikohdaksi, josta on mahdollista selviytyä, mutta se voi myös jäädä kehitystä olennaisesti vahingoittavaksi kokemukseksi. Tutkimukset osoittavat, että keskeisintä lapsen selviytymisen kannalta on vanhempien välinen hyvä yhteistyösuhde

⁸⁹ Malinen 2015

⁹⁰ Tallgren, Satu & Iso-Metsälä, Hanna & Holoppa, Heidi 2014

⁹¹ Tapola-Haapala & al. 2012

eli vanhemmuuden hyvä jakaminen eron aikana ja sen jälkeen⁹². Eron jälkeen jatkuvat vanhempien ristiriitaiset välit voivat vahingoittaa ja vaurioittaa lapsen kehitystä⁹³.

Vanhempia erokriisissä ja yhteisen vanhemmuuden kysymyksissä tukevien palvelujen ohella tarvitaan myös suoraan lapsille tarkoitettuja tukipalveluja. Riitaisissa eroissa lapsen tulisi saada ulkopuolista apua, joka kannattelee häntä. Nykytilanteissa lapset joutuvat odottamaan omaa apuaan liian pitkään kun saatetaan katsoa, että vanhempien ”eroriitujen” tulee olla ohi ennen kuin lapsi pääsee esim. perheneuvolan asiakkuuteen. Kuten luvussa 3 esiteltiin, useita hyviä työskentelymalleja on jo olemassa, joita kannattaa systemaattisesti laajentaa kaikkialla käytettäväksi.

Lapsi joutuu aikuisen lailla käymään läpi monenlaisia tunteita ja tarvitsee aikuisen apua tunteiden käsittelyyn. Lapsi voi surra toisen vanhemman poismuuttoa ja saattaa pelätä tämän häviävän kokonaan elämästään. Samalla lapsi pelkää, mitä hänelle itselleen tapahtuu. Lähtekö toinenkin vanhempi, ja kuka hänestä silloin huolehtii? Vanhempien ero vaikuttaa myös nuoriin. Nuorten kokemukset jäävät helposti erossa vanhempien tunteiden varjoon⁹⁴. On varmistettava, että lapset ja nuoret tulevat huoltoriidan aikana huomioiduksi ja saavat tukea myös prosessin jälkeen⁹⁵. On tärkeää tunnistaa eron vaikutus lapseen silloinkin, kun ero sujuu ongelmitta ja vanhemmat kykenevät yhteishuoltajuuteen.

Kaikissa vaiheissa on tärkeää lapsen äänen kuuleminen ikätason mukaisesti, tarvittaessa niin, että lapsella olisi oma edunvalvoja. Suomi on saanut Lapsen oikeuksien komitealta huomautuksen Lapsen oikeudesta tulla kuulluksi⁹⁶. Lapsen kuuleminen ja asema on ollut hiljattain esillä myös eduskunnassa asiantuntija-avusteista tuomioistuinsovittelua koskevan hallituksen esityksen (HE 186/2013 vp) käsittelyn yhteydessä. Lakivaliokunta katsoi mietinnössään, että olisi aiheellista arvioida erikseen, onko lapsen asemaa ja kuulemistä koskevaa lainsäädäntöä ja käytäntöjä tarpeen kehittää (LaVM 1/2014).⁹⁷

4.8. Palveluista tiedetään heikosti ja niitä on tarjolla sattumanvaraisesti

Tätä selvitystä varten tehdyn kyselyn vastauksista ilmeni, että palvelujärjestelmässä on havaittavissa puutteita. Epätasa-arvoisuus kuntien välillä on huomattava. Alueen sisälläkin palvelut voivat olla hyvin hajallaan, eikä tietoa niistä ole helppo löytää. Eroperheet eivät usein ole tietoisia saatavilla olevista palveluista ja työtavoista. Avun ulkopuolelle jää perheitä, jotka olisivat avun ja tuen tarpeessa ja eivät osaa sitä hakea tai eivät tiedä palveluista.

Eron kokeneet eivät tiedä missä instanssissa erosta voisi puhua. Avioerohakemuksen yhteydessä kärjäoikeudesta saatu informaatio sovittelusta tai muista palveluista on tärkeää, mutta se ei

⁹² Mm. Kääriäinen 2008, Kauppinen 2013

⁹³ Salo 2011

⁹⁴ Mm. Ero-opas nuorilta vanhemmille 2014, Nivala & Tonttila 2011, Vanhempien ero –Miten se vaikuttaa lapseen ja nuoreen? 2011

⁹⁵ Väyrynen 2008

⁹⁶ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12, 2009

⁹⁷ Oikeusministeriö 2016

tietenkään tavoita heitä, jotka eroavat avoliitosta. Yhdessä vastauksessa kerrottiin asiakkaasta, joka ei tiennyt että lastenneuvolassa voisi ottaa puheeksi vanhempien eron, sillä olettamuksena asiakkaalla oli että neuvolassa hoidetaan vain lasta ja keskitytään seuraamaan lapsen kasvua ja kehitystä.

Monet MLL:n vanhempainpuhelimien yhteyttä ottaneet vanhemmat eivät olleet tietoisia eroperheille suunnatuista palveluista ja kaipasivat selkokieleistä ohjausta siihen, miten eroprosessissa olisi hyvä edetä. Monille vanhemmille oli epäselvää mihin viranomaistahoihin erotilanteessa tai eron jälkipuinnissa on syytä ottaa yhteyttä. Keinottomuutta tunnettiin erityisesti juridisissa asioissa sekä oikeuksiin ja vastuisiin liittyvissä kysymyksissä.⁹⁸

Eropalveluihin hakeutumiseen (varsinkin miehille) on korkea kynnys. Ennakko-oletukset äitiyden suosimisesta sekä lastenvalvojien toimintatavoista voivat nostaa kynnyistä yhteydenottoihin riittävässä tilanteissa⁹⁹.

Resurssien puute näkyy eroauttamisen arjessa

Useissa vastauksissa heijastui pulmia palvelujen saatavuudessa kysyntään nähden tai kysynnän ja tarjonnan kohtaavuus – apua ei ole saatavissa tarpeeksi nopeasti. Näissä tilanteissa nostettiin esiin erityisesti huoli lasten hyvinvoinnista.

Kun tarvetta on paljon ja palvelut ruuhkautuvat, joudutaan valikoimaan ketkä ovat kiireellisimmän avun tarpeessa ja aikoja voi joutua odottamaan pitkäänkin. Apua odottaessa asiat ehtivät mennä entistä suurempaan solmuun, jos vanhemmat eivät pysty keskenään sopimaan niistä. Lapsen näkökulmasta saattaa esim. toisen vanhemman tapaamiseen tulla pitkä viive, mikä voi vaikuttaa tapaamiin jatkossakin.

Lastenvalvojilla tulisi olla enemmän aikaa ja resursseja selvittää vanhemmille lapsen oikeuksia sekä ratkaisumalleja riittävässä tilanteissa. Psykososiaalisen tuen (esim. tukiverkoston kartoitukseen tai vanhempien henkiseen tukemiseen) ja lapsilähtöisen sovittelun järjestäminen osana sopusopimuspalveluita olisi tärkeää ja tarjoaisi paremman tuen erotilanteessa verrattuna rutiininomaiseen sopimusten vahvistamiseen.¹⁰⁰

Resurssien riittämättömyyden koettiin myös rajoittavan ryhmämuotoisten toimintojen kehittämistä ja toteuttamista. Mainituksi tuli, että lasten eroryhmille olisi tarvetta enemmän, samoin tapaamispaikan eroperheille ryhmämuotoiselle tuelle sekä vauva- ja pikkulapsiperheille kohdennettujen palveluiden kehittämiseksi.

5. Ehdotukset palveluiden ja rakenteiden kehittämiseksi

Edellä kuvattujen haasteiden selättämiseksi ja eroauttamisen nostamiseksi uudelle tasolle olisi hyvä suunnata kehittäminen kolmeen kokonaisuuteen: 1) Palveluiden sisällölliseen kehittämiseen

⁹⁸ Tallgren, Satu & Iso-Metsälä, Hanna & Holoppa, Heidi 2014

⁹⁹ Sorokin 2014

¹⁰⁰ Sorokin 2014

niin, että lasten näkökulman ja yhteistyövanhemmuuden on mahdollista nousta nykyistä selkeämmin työn keskiöön, 2) Perheiden kokonaisvaltaisen avun rakentamiseen lisäämällä systemaattisesti valtakunnallisten ja alueellisten toimijoiden synergiaa ja 3) Tutkimukseen ja kehittämiseen panostamiseen, jotta eroauttamiseen käytettävissä olevat resurssit voidaan hyödyntää parhaalla tavalla vaikuttavaan ja muuttuviin tarpeisiin vastaavaan työhön.

5.9. Lasten näkökulma ja yhteistyövanhemmuus keskiöön

Palvelusysteemi, joka auttaa eronneita rakentamaan itselleen ja lapsilleen parasta mahdollista tulevaisuutta, muodostuu siis kolmesta tasosta: tukea tarvitaan käytännön asioiden järjestämiseen, tunteiden tasolla selviämiseen ja oikeudellisiin kysymyksiin.¹⁰¹

Lakisääteiset eroauttamisen palvelut painottuvat sopimuksien ja päätösten aikaansaamiseen eli käytännön järjestelyihin ja juridiseen apuun. Lakisääteisiä täydentävät palvelut sisältävät suurelta osin tunnetyöskentelyä ammattilaisten että vertaisten kanssa. Tämä on lasten ja yhteistyövanhemmuuden kannalta olennaista, sillä juuri erokriisistä johtuvat tunteet vaikeuttavat asioiden tarkastelua lasten näkökulmasta.

Ennaltaehkäisevää työtä sekä matalan kynnyksen ja nopean avun toimipisteitä tarvittaisiin enemmän. Vertaisryhmien tukea tulisi tarjota eropäätöksen tehneille vanhemmille ja heidän lapsilleen automaattisesti, jotta tunteita ja ajatuksia voi käydä läpi muiden samaa kokeneiden kanssa. Vertaisuus on merkittävä tuki niin eroa suunnitteleville kuin eron läpikäyneille.

Sähköisiä palveluja kannattaa ottaa käyttöön ja kehittää. Netin kautta palvelu on tavoitettavissa nopeasti eri vuorokauden aikoihin ja keskusteluryhmiin voi liittyä kotoakin käsin. Jo olemassa olevia digitaalisia vuorovaikutuskanavia voi hyödyntää erityisesti lasten ja nuorten kanssa keskusteluun ja henkiseen tukeen. Ennaltaehkäisevää tietoa lisäävät kurssit, pelit ja tietoisut sekä chatit vertaisten ja ammattilaisten kanssa toimivat aikuisillekin. Verkon kautta apua voi saada myös anonyymisti, mikä voi madaltaa kynnystä avun hakemiseen.

Isona sisällöllisenä haasteena on lasten huomioiminen kärjistyneissä erotilanteissa. Eroauttajien verkostossa on keskusteltu yhtenä vaihtoehtona eroneuvottelusta lakisääteiseksi palveluksi kaikille eroaville perheille siten, että se sisältäisi vain lyhyen tapaamisen sovinnollisissa erotilanteissa ja tarvittaessa laajempaa sovittelumahdollisuutta vaativammassa erotilanteissa. Tässä hahmotelmassa eroneuvottelu tai erosovittelu olisi pakollinen erityisesti erotilanteissa, joissa vanhemmat eivät keskenään löydä yhteistä näkemystä lasten huoltoon liittyvistä asioista. Toisaalta laissa on jo perheasioiden sovittelu ja pakollisuuden hyödyistä on ristiriitaisia näkemyksiä. Tärkeintä korkean konfliktin eroissa on ottaa vakavasti kaikkien osapuolien turvallisuudesta huolehtiminen ja kuulla sekä tukea lasta koko prosessin ajan.

¹⁰¹ Tapola-Haapala & al. 2012

Koulutusta ammattilaisille

Perheiden todellisten elämäntilanteiden huomioiminen edellyttää valtakunnallisesti järjestelmällistä koulutusta lapsiperheitä työssään kohtaaville ammattilaisille. Lisää tietoa ja osaamista tarvitaan monimuotoisten perheiden kohtaamiseen, uudenlaisten elämisen käytäntöjen huomioimiseen ja auttamiseen korkean konfliktin tilanteissa – kuten luvussa 4 tarkemmin kuvattiin.

Lisääntyvää kansainvälisyyden myötä tietoa tarvitaan myös kaksikulttuurisen lapsen identiteettiin, monikielisyyteen, ylitajaiseen vanhemmuuteen ja isovanhemmuuteen, kansainvälisiin huoltokiistoihin ja lapsikaappauksiin liittyen.

Tätä selvitystä varten tehdyn kyselyn vastauksissa tuotiin esille, että sovittelutyö on raskasta ja vaatii korkeaa ammatillista osaamista – koulutusta tulisi kehittää ja taata sen saatavuus. Myös lastenvalvojien ammatillisen osaamisen ohjaaminen, tukeminen ja kehittäminen nähtiin erittäin tärkeäksi ja lastenvalvojien koulutuksen yhtenäistämistä ja työskentelyn prosessimaisuutta (alkutapaaminen, työskentely, seuranta) toivottiin.

Koulutuksen tarve nousi esille myös Lapsiasiavaltuutetun järjestämässä lapsiperheiden eroa käsittelevässä pyöreän pöydän keskustelussa joulukuussa 2014. Matti Brummer kuvasi alustuksessaan, että aikuisten tulisi tehdä tilaa inhimilliselle yhdessäololle sekä aidolle vuorovaikutukselle. Erotilassa lapsi jää usein yksin juuri silloin, kun hän tarvitsisi aikuisten tukea kaikkien eniten. Brummer totesi, että erityisesti lapsia päivittäin kohtaavilla aikuisilla, kuten kasvatustieteen ammattilaisilla, varhaiskasvattajilla ja opettajilla, tulisi olla tarvittavat tiedot ja valmiudet kohdata erolapsia arjen keskellä. Myös monet muut puhujat korostivat keskustelussa ammattilaisten osaamisen ja ymmärryksen tärkeyttä ja sen tukemista erikoistumiskoulutuksen avulla.¹⁰²

Koulutuksen suunnittelussa ja resursoinnissa on pohdittava, miten lisääntyneet tiedot ja taidot aidosti siirtyvät työkäytäntöihin sekä lasten ja vanhempien kohtaamisen. Ensi- ja turvakotien liiton kouluttajien kokemuksen mukaan parasta tulosta tulee prosesseissa, jotka sisältävät sekä tietoa että oman työn tarkastelua, jossa lähiopetuspäivät ja työssä tehtävät harjoitukset vuorottelevat – ja joihin osallistuu useampia työntekijöitä ja johtohenkilöitä. Kokemusasiantuntijoita kannattaa pyytää mukaan koulutuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin.

5.10. Kokonaisvaltaista apua toimijoiden synergiaa hyödyntäen

Sosiaali- ja terveystoimen palvelujen yhdistäminen on Suomessa valtakunnan tason suuri haaste. Eroauttamisessa yhteistyöhön tarvitaan julkiselta puolelta myös oikeuslaitosta. Lisäksi eroauttamisessa järjestöt, seurakunnat ja muut yksityiset toimijat ovat isossa roolissa. Tukea tarvitsevien perheiden auttaminen ja resurssien mielekäs käyttö edellyttää laajojen yhteistyökäytäntöjen luomista ja vaalimista.

¹⁰² Lapsi erotilanteissa, keskustelumuuisto 2014

Palvelujen järjestäminen

Tätä selvitystä varten tehdyn kyselyn vastauksissa peräänkuulutettiin lisää yhteistyötä eri alojen ammattilaisten ja toimijoiden välillä – myös peruspalveluiden ja erityisosaamista vaativien palveluiden välillä. Alueen toimijoiden yhteistyö nähtiin ratkaisuna siihen, että apua olisi saatavilla säännöllisesti ja pitkäjänteisesti vaikka välillä olisi hiljaisempiakin aikoja. Muita esimerkkejä alueilla kehitystä verkostomaisia ratkaisuista on esitelty luvussa kolme.

Useissa vastauksissa toivottiin erotietoa ja -palveluja saman katon alle. Palveluiden keskittämisen nähtiin luovan luontaista yhteistyön paikkoja eri toimijoiden kesken. Kehittämisen kohtana ehdotettiin myös palveluiden organisoimista lähelle perheiden arkea, esimerkkinä lasten eroryhmä koulun tiloissa arki-iltaisain. Eroauttamisen palveluidenkin kehittämistä palvelee perhekeskustoimintamalli, jota suunnitellaan ja aletaan pilotoida osana valtakunnallista Lasten ja perheiden muutosohjelmaa¹⁰³.

Alueellisia eroja on mahdollista kaventaa ja pitkien välimatkojen haittoja vähentää verkon kautta tapahtuvien palvelujen avulla. Esimerkiksi Lapin ensi- ja turvakodissa on kehitetty palkittu Visioverkko®-etäyhteyspalvelumalli, jonka avulla etäapua ja -tukea annetaan koko Lapin alueelle. Visioverkko-palvelut ovat kuvapuhelimen välityksellä toteutettavia palveluita, joten asiakas voi tavata työntekijää kotonaan tai kotikuntansa järjestämässä paikassa. Kuvapuhelu toteutetaan suojatussa yhteydessä. Visioverkossa järjestään myös vertaistukiryhmiä, jolloin ryhmäläiset voivat osallistua eri paikkakunnilta. Myös palvelusta tiedottamisessa hyödynnetään verkkoa¹⁰⁴.

Alueellisen tilanteen kartoitus eroavien perheiden näkökulmasta

Lapsen huolto- ja tapaamislain muutokset sekä edellä mainitut rakenteelliset parannukset ovat välttämättömiä perustuksia eropalveluiden kehittämiseksi. Eroaville perheille ensisijaisia kysymyksiä ovat kuitenkin erosta selviämiseen liittyvät asiat: Minkälaista apua minun kotikunnassani on tarjolla ja kenelle? Mistä sitä saa?

Tarvetta olisi moniammatilliselle tiimille, joka kartoittaisi perheiden kanssa eroasioissa työskenteleviä tahoja. Alueen palvelukartoituksen tukena voi käyttää taulukkoa, joka varmistaa, että kaikki eri vaiheiden ja eri osapuolten palvelut tulee huomioitua – ja jota täyttämällä myös kehittämisen kohdat paikantuvat.

¹⁰³ Lasten ja perheiden muutosohjelma, projektisuunnitelmien tiivistelmät.

¹⁰⁴ Visioverkko-etäyhteyspalvelut, tiedotusvideo

Meidän alueella?	Ennaltaehkäisy	Neuvonta ja ohjaus	Arjen käytäntöjen järjestelyt	Tunteiden tasolla toipuminen	Juridinen apu	Yksilökeskustelut	Pari- ja perhetapaamiset	Ryhmät ja vertais-tuki	Seuranta-vaiheen tuki
lapsille									
nuorille									
naisille									
miehille									
erityisen turvattomat erot									
kunta									
oikeuslaitos									
järjestöt									
muut yksityiset toimijat									

Kuva 4. Alueellisen palvelutarpeen kartoituksen pohja

Tiedotus ja palveluohjaus

Hajanaiseen tarjotaan liittyvä eroauttamisen haaste on se, että palveluista tiedetään heikosti. Kokemuksia tästä avattiin luvussa 4.8. Kokonaisvaltaisen kehittämisen lisäksi on lisättävä palveluista tiedottamista. Yhdessä vastauksessa hahmoteltiin jo ”Eron ensiapuklinikkaa”: palvelussa olisi juridinen ja emotionaalinen apu saatavilla helposti ja nopeasti, myös vain yksin toiselle vanhemmalle. Tällaista apua voisi olla tarjolla esim. perhekeskuksissa. Klinikalta olisi vahva palveluohjaus julkisen sektorin ja järjestöjen palveluihin.

Alueellinen yhteistyö on hyvä pohja paikalliselle palveluohjaukselle. On kuitenkin välttämätöntä, että ajantasainen tieto palveluista löytyy myös netistä. Apuaeroon.fi palveluportaali on tarkoitettu avuksi sekä erotilanteessa oleville perheille ja heitä kohtaaville, palveluohjausta tekeville ammattilaisille. Portaalia voi hakutoimintojen ansiosta hyödyntää myös alueellisessa käytössä, ja se on avoin kaikille toimijoille: järjestöt, seurakunnat, kunnat ja käräjäoikeudet voivat lisätä sinne tietoa palveluistaan.

5.11. Tietoon perustuvia ja muuttuviin tarpeisiin vastaavia palveluita

Useissa selvityksissä, tutkimuksissa ja kehittämishankkeissa on todettu, että tietoa eron liittyvistä ilmiöistä ja auttamiskeinojen vaikuttavuudesta on liian vähän. Mm. Päivi Petrelius on tänä vuonna lastensuojelun käsikirjassa julkaistuissa katsauksissaan todennut, että arvioinnin ja lapsen avunsaannin näkökulmasta on tärkeää, että ammattikäytäntöjä ohjaa monipuolinen ja lapsen näkökulmaa esiin nostava tutkimustieto. Toimivien ratkaisujen löytäminen edellyttää monitieteistä tutkimusta. Luotettavaa tutkimusta tarvitaan mm. korkean konfliktin erotilanteiden määrittelemiseksi,

konfliktien pitkittymiseen johtavien syiden selvittämiseksi sekä riittävän arvioinnin ja interventioiden kehittämiseksi.¹⁰⁵

Riitta Väänänen nosti väitöskirjassaan esiin, että muuttuvien perherakenteiden ja lapsen erityyppisen oireilun yhteyksiä olisi aihetta tutkia perusteellisemmin. Hänen tutkimusaineistossaan uusperheiden lapsilla käyttäytymisen ja toveripiiriin sopeutumisen ongelmat olivat yleisempiä. Uusi tilanne, perheen uusi rakenne ja ihmissuhteet voivat aiheuttaa lapsessa hämmennystä, mikä näytetään sopeutumisen ja käyttäytymisen ongelmina.¹⁰⁶

Lapsiperheiden eroja käsitelleessä pyöreän pöydän keskustelun yhteenvedossa todetaan, että erojen ollessa yleisiä ja yleistyessä entisestään tarvitaan tarkastelluista ilmiöistä selkeästi lisää tietoa. Monessa puheenvuorossa todettiin se, että ohjenuorana tulisi aina olla lapsen oikeuksien sopimus kokonaisuudessaan. Selkeänä puutteena nousi esille se, että lasten omaa kokemustietoa sekä hyvien että huonojen kokemusten suhteen on edelleen heikosti. Tietoa esimerkiksi vuoroasumisen vaikutuksista lapseen tarvitaan lisää.¹⁰⁷

Lakiuudistuksien ja uusien palvelumuotojen toteutuksesta tarvitaan seurantatietoa. Eroauttamisen saralla merkittävä seurannan kohde on tapaamispaikkatoiminnan muutokset sen muututtua lakisääteiseksi toiminnaksi.

Myös uusia palvelumuotoja on tarpeen kehittää, sillä yhteiskunta ja perheenjäsenten roolit ja tarpeet muuttuvat. Kansallisten kehittämissuunnitelmien lisäksi Raha-automaattiyhdistyksen avustukset ovat olleet mahdollistamassa laajaa kehittämistoimintaa ja uusien toimintamallien kokeilua järjestökentällä. Kehittämistyön toimintaedellytykset on turvattava myös rahapalvelitoimintojen yhdistyttyä.

¹⁰⁵ Petrelius 2016 ja 2016 b

¹⁰⁶ Väänänen 2013

¹⁰⁷ Lapsi erotilanteissa, keskustelumuistio 2014

Lähteet

Aapola-Kari, Sinikka & Nivala, Annina & Tonttila, Teea (toim.) (2012) Nuoren tukeminen vanhempien erotessa– tutkimusnäkökulmia ja hyviä käytäntöjä. Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto. Helsinki

Apua eroon <http://apuaeroon.fi/palvelut> Luettu 11.8.2016

Avioliittolaki 234/1929

Bergström, Malin & Fransson, Emma & Modin, Bitte & Berlin, Marie & Gustafsson, Per A. & Hjern, Anders (2015): Fifty moves a year: is there an association between joint physical custody and psychosomatic problems in children? Research report. Journal of Epidemiology & Community health. <http://jech.bmj.com/content/early/2015/04/09/jech-2014-205058.full>

Eläkeliitto <http://www.elakeliitto.fi/toiminta/apunen-auttava+vapaaehtoistoiminta/erosta+eheaksi/> Luettu 11.8.2016

Ei niin suurta riitaa, ettei sopu sitä sovita. Asiantuntija-avusteisen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelun seurantar ryhmän loppuraportti. Verkkojulkaisu <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-503-4> Selvityksiä ja oppaita (12/2016): Oikeusministeriö. Luettu 11.8.2016

Eroneuvo- ja Vanhemman neuvo-asiakaspalautteet vuosilta 2012-2015

Ero-opas nuorilta vanhemmille (2014): Koonnut Reetta Kalliomeri. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Tampereen osasto. Hotpaino.

Familia ry:n, Duo-toiminta <http://www.familia.fi/kahden-kulttuurin-duo-toiminta.html> Luettu 11.8.2016

Forss, Anne & Säkkinen Salla (2016). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos: Lapsen elatus ja huolto 2015. Tilastoraportti. Sähköinen julkaisu. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130561/Tr11_16.pdf?sequence=4 Luettu 11.8.2016

Haavisto, Vaula & Bergman-Pyykkönen, Marina & Karvinen-Niinikoski Synnöve (2012): Perheasioiden sovittelun uudet tuulet – havaintoja, mallinnuksia ja arvioita FASPER-hankkeen pohjalta. Suomen sovittelufoorumi ry.

Häkkänen-Nyholm, Helena (2010) Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteessa. Duodecim 126, 499–505.

Hämäläinen, Juha (2011): Kalliit erot. Selvitys huoltoriitojen kustannuksista. Lastensuojelun Keskusliitto, Neuvokeskus. Painohäme Oy. Ylöjärvi.

Hämäläinen, Juha (2012) Huoltoriitojen kustannukset yhteiskunnalle: taloudellisen arvioinnin teoreettisia ja metodologisia haasteita. Teoksessa Kääriäinen & al. (toim.) Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Ensi- ja turvakotien liitto.

Intoa isätyöhön <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/miehena-ja-isana/intoa-isatyohon/>
Luettu 11.8.2016

Kartovaara, Leena & Sauli, Hannele (2000): Suomalainen lapsi. Tilastokeskus.

Karttunen, Risto (2010) Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere

Kasper- Kasvatus- ja perheneuvonta ry. <http://www.suomenkasper.fi/>. Luettu 10.8.2016

Kauppinen, Nina (2013): Eron jälkeinen selviytyminen ja onnistunut yhteistyö eroperheiden tarinoissa. Lisensiaatintutkimus. Lapsi- ja nuorisososiaalityö. Sosiaalitieteiden laitos. Turun yliopisto.

Kiiski, Jouko (2011) Suomalainen avioero 2000-luvun alussa. Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään? University of Eastern Finland. Joensuu.

Kääriäinen, Aino (2008): Ero haastaa vanhemmuuden. Lastensuojelun keskusliitto. Libris OY. Helsinki

Kääriäinen, Aino (2015) Sosiaalitoimen olosuhdeselvitykset teksteinä – johtopäätösten argumentointi ja puolelle asettumisen tulkinat. Oikeus 2015, 4, 379–403.

Lapsi erotilanteissa – toteutuuko lapsen etu? Lapsiasiavaltuutetun pyöreän pöydän keskustelumuistio 16.12.2014. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2014/12/PyoreaPoyta16122014_LAPS.pdf

Lasten ja perheiden muutosohjelma. Projektisuunnitelman tiivistelmät. Matalan kynnyksen palvelujen verkostoiminen – perhekeskustoimintamalli.
http://stm.fi/documents/1271139/2802197/Matalan+kynnyksen+palvelujen+verkostoiminen_perhekeskustoimintamalli.pdf/fc26815e-3a7d-4e72-ad93-242553537f83

Liberamente <http://suomalaineneroseminaari.fi/> Luettu 11.8.2016

Linnavuori, Hannariikka (2007): Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 313. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä

Malinen, Vuokko (2015): Uuspari - Uusperheen parisuhde ja koulutuksellisen intervention mahdollisuudet sen tukemiseen. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Education, Humanities, and Theology. Grano Oy. Joensuu

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Tampereen osasto (2015): Nuorten ero-opas vanhemmille. Verkkojulkaisu. http://tampere-ml.fi-bin.directo.fi/@Bin/616bdb6821330850e9a0954150faa614/1470897844/application/pdf/245478/ML_Nuorten_opas_vanhemmille.pdf Luettu 11.8.2016

Monimuotoiset perheet-verkosto <http://www.monimuotoisetperheet.fi/> Luettu 11.8.2016

Mykkänen-Hänninen, Riitta & Kääriäinen Aino (2009): Vertaisuus ja vertaistuki eroauttamisessa. Lastensuojelun keskusliitto/Neuvo-projekti. Hakapaino Oy. Helsinki

Nettiturvakoti <https://www.turvakoti.net/site/> Luettu 11.8.2016

Neuvokeskus.Palvelukalenteri <https://ensijaturvakotienliitto-fi.directo.fi/tyomuodot/neuvokeskus2/vanhemmille/palvelukalenteri/> Luettu 11.8.2016

Nivala, Anniina & Tonttila, Tea (2011): Nuoren tukeminen vanhempien erotessa. Opas ammattilaisille –vinkkejä nuorten ryhmämuotoisesta tukemisesta. Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto. Forssan kirjapaino Oy.

Oikeus.fi Kansainvälinen lapsikaappaus. Päivitetty 5.3.2013
<http://www.oikeus.fi/fi/index/esitteet/kansainvalinenlapsikaappaus.html>

Oikeusapu <http://www.oikeus.fi/oikeusapu/fi/index.html> Luettu 11.8.2016

Oikeusministeriö (2016): Lapsen huolto ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistaminen. Lainvalmisteluosasto. Yksityisoikeuden yksikkö, muistio 25.1.2016 OM 31/41/2015
http://www.oikeusministerio.fi/material/attachments/om/valmisteilla/lausunnolla/smkzIqVRX/Muistio_lapsen_huolto_ja_tapaamisoikeus.pdf Luettu 11.8.2016

Okkonen, Kaisa-Mari (2014): Suomessa toimeentulovaikkeudet koettelevat erityisesti yksinhuoltajaperheitä. Tilastokeskuksen Hyvinvointikatsaus 1/2014.

Petrelus, Päivi (2016) Kuinka arvioida tilanteita, joihin sisältyy epäily lapsen vieraannuttamisesta? Lastensuojelun käsikirja. THL. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/-/kuinka-arvioida-tilanteita-joihin-sisaltyy-epaily-lapsen-vieraannuttamisesta->

Petrelus, Päivi (2016 b) Vaikeista eroista tarvitaan lisää laadukasta ja yleistettävää tutkimusta. Lastensuojelun käsikirja. THL. https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/ajankohtaista/poimintoja-lastensuojelun-tutkimuksesta/uutinen/-/asset_publisher/T1S43zUqVg9K/content/vaikeista-eroista-tarvitaan-lisaa-laadukasta-yleistettavaa-tutkimusta

Salo, Sirpa (2011): Parisuhdeongelmat ja lasten psyykinen hyvinvointi. Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2011

Sarasoja, Laura & Rantala, Kati (2015) Ero lapsiperheessä: elatus, sopiminen ja vuoroasuminen. Katsauksia 2/2015. Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsinki

Sateenkaariperheet ry. Sateenkaariperheiden ero-opas.
[http://www.sateenkaariperheet.fi/userfiles/documents/ero-opas WEB.pdf](http://www.sateenkaariperheet.fi/userfiles/documents/ero-opas_WEB.pdf) Luettu 11.8.2016

Sorokin, Marjaana (2014) Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta lapsen huolto- ja tapaamisriidassa - Lastensuojelun sosiaalityöntekijän näkökulma. Sosiaalityön pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Sorro, Anna (2014): Erosta yhteistyövanhemmuuteen - kokemuksia Vanhemman neuvovertaistukiryhmästä. Sosiaalityön pro gradu tutkielma. Lapin yliopisto

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

Suomen virallinen tilasto (SVT) Siviilisäädyn muutokset [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-6413. 2015, Liitetaulukko 1. Avioliittojen ja avioerojen määrä vuosina 1965–2015 . Helsinki: Tilastokeskus. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/ssaaty/2015/ssaaty_2015_2016-04-21_tau_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT) Perheet [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-3215. 2014. Helsinki: Tilastokeskus. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/perh/2014/perh_2014_2015-05-28_tie_001_fi.html

Tallgren, Satu & Iso-Metsälä, Hanna & Holoppa, Heidi (2014): Mannerheimin Lastensuojeluliiton Vanhempainpuhelimien ja Vanhempainnetin kirjepalvelun vuosiraportti 2014. http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/32bac6899e15d1359270fbf9bef613ad/1470906102/application/pdf/28270215/MLL%20VPN%20raportti%202015_final_web.pdf Luettu 11.8.2016

Tapola-Haapala, Maria & Karvinen-Niinikoski, Synnove & Kääriäinen, Aino (2012): Parental divorce and children in Finland. Teoksessa Kääriäinen & al. (toim.) Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Ensi- ja turvakotien liitto.

Taskinen, Sirpa (2001) Lapsen etu erotilanteessa. Opas erotilanteessa. Stakes. Gummerus. Saarijärvi.

Valtioneuvoston asetus 53/2015 naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2015/20150053>

Valtioneuvoston hankerekisteri, Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistus. OM:n muistioon 31/41/2015 annetut lausunnot <http://valtioneuvosto.fi/hanke?selectedProjectId=19102>, asiakirjat-välilehti. Luettu 11.8.2016

Vanhempien ero –Miten se vaikuttaa lapseen ja nuoreen? Joensuun Nuorisovaltuusto 2011.

Varjo-hanke. <http://www.varjohanke.fi/varjo-hanke/> Luettu 11.8.2016

Väyrynen, Kristiina E. (2008): Lapsen tuska huoltoriidassa. Elämää vanhempien välissä. Psykologian ammatillinen lisensiaattitutkimus. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä

Visioverkko-etäyhteyspalvelut. YouTube -video, julkaistu 2.7.2013 <https://www.youtube.com/watch?v=WOUVsBvSt80>

Väänänen, Riitta (2013) Perheen rakenteen, dynamiikan ja arvojen merkitys lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille. Itä-Suomen yliopisto. Kuopio.

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto. <http://www.yvpl.fi/jaesenyhdistykset-ja-niiden-tapahtumat/> Luettu 10.8.2016

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 (2009) http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf

Liitteet

Liite 1 Kyselylomake

- 1) Organisaatiosi
- 2) Mitä palveluita teillä on tarjolla eroperheille?
- 3) Millaisia toimivia eroauttamisen verkostoja tai yhteistyön muotoja tiedät julkisten palveluiden ja järjestöjen välillä?
- 4) Mitkä asiat koette eroauttamisen haasteeksi nykytilanteessa?
- 5) Miten palvelut ja rakenteet tulisi järjestää, jotta eroperheet saisivat parhaan mahdollisen tuen ja avun?

Kyselyyn vastaajatahot:

- 1) Ensi- ja turvakotien liitto ry Neuvokeskus
- 2) Elatusvelvollistenliitto ry
- 3) Väestöliitto
- 4) Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry
- 5) Miessakit ry
- 6) Kirkkohallitus/Kasvatus ja perheasiat- yksikkö
- 7) Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdystys ry
- 8) Lapin ensi- ja turvakoti ry
- 9) Eläkeliitto
- 10) Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry
- 11) Familia ry:n Duo-toiminta
- 12) Lahden ensi- ja turvakoti ry
- 13) Sateenkaariperheet ry
- 14) Suomen Mielenterveysseura, SOS-kriisikeskus
- 15) Vaasan ensi- ja turvakoti, Yhdessä mutta erikseen pohjanmaan eroauttamisen kehittämishanke

Kaupungit: Kokkola, Kouvola, Rovaniemi, Vantaa, Helsinki

Liite 2 Eroneuvo-palvelun kuvaus

1. Palvelun nimi	Eroneuvo (-tilaisuus)
2. Palvelun kohderyhmä	Eronneet ja eroa pohtivat vanhemmat sekä heidän läheisensä.
3. Palvelun lähtökohdat ja tavoitteet	<p>Eroneuvo on <i>matalan kynnyksen palvelu</i>, johon voi tulla ilmoittautumatta ja osallistua anonyymisti. Tilaisuuksiin voi osallistua missä vaiheessa omaa eroprosessia tahansa (eron pohdinta, eropäätös, erokriisi). Eroneuvo-tilaisuuden kesto on 2 tuntia.</p> <p>Tilaisuus alkaa tervetulo-osuudella, jonka jälkeen vetäjä pitää alustuksen eroprosessin kulusta, erokokemuksen läpikäymisestä sekä yhteistyövanhemmuuden merkityksestä eron jälkeen. Tämän jälkeen jakaudutaan pienryhmiin, joissa vapaaehtoistyöntekijöiden johdolla käydään keskusteluja. Pienryhmien jälkeen tilaisuus jatkuu yhteiskeskusteluna. Tilaisuuden lopussa vetäjä antaa tietoa eroon ja vanhemmuuteen liittyvistä muista palvelumuodoista. Tilaisuuden päätteeksi vetäjä jakaa asiakaspalautelomakkeet sekä Vanhemman oppaat asiakkaille.</p> <p>Tilaisuudet tarjoavat asiakkaille <i>kertaluonteista ryhmämuotoista tukea</i>. Eroneuvossa keskeisissä rooleissa ovat <i>vertaisuus ja vertaistuki</i>. Vertaistuki toteutuu sekä asiakkaiden keskinäisessä että asiakkaiden ja vapaaehtoistyöntekijöiden välisessä vuorovaikutuksessa. Tilaisuudessa kuulee muiden samassa elämäntilanteessa olleiden tai olevien vanhempien kokemuksia erosta ja vanhemmuudesta eron jälkeen.</p> <p>Eroneuvo-palvelussa ei oteta kantaa yksittäisten ihmisten ratkaisuihin tai eron syihin vaan tuetaan asiakkaita löytämään omaan ja lapsen tilanteeseen hyviä ratkaisuja sekä yhteistyövanhemmuutta edistäviä tapoja toimia lapsen asioissa eron jälkeen</p> <p>Toiminnan tavoitteena on</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) antaa asiakkaille tiedollista tukea eroprosessin kulusta, erokriisin läpikäymisestä ja vanhemmuudesta eron jälkeen 2) kannustaa yhteistyövanhemmuuteen lapsen asioissa eron jälkeen 3) auttaa asiakkaita löytämään uusia näkökulmia omaan

	<p>elämäntilanteeseen sekä vaihtoehtoisia tapoja toimia eron jälkeen aikuisena ja vanhempana</p> <p>4) tarjota asiakkaille mahdollisuus jakaa omia kokemuksiaan sekä kuulla muiden kokemuksia erosta ja vanhemmuudesta eron jälkeen</p> <p>5) palveluohjaus muihin palveluihin</p> <p>6) tarjota erostaan selvinneille vanhemmille mahdollisuus tehdä vapaaehtoistyötä</p>
<p>4. Palvelun toteuttamiseen tarvittavat resurssit</p>	<p>Palvelun toteuttamista varten tarvitaan tila, johon mahtuu noin 10-20 henkilöä sekä 2-3 pienryhmäkeskustelulle soveltuvaa tilaa.</p> <p>Eroneuvo-tilaisuuden vetäjä on käynyt Ensi- ja turvakotien liiton Neuvokeskuksen järjestämän Eroneuvo-menetelmäkoulutuksen. Eroneuvo-menetelmäkoulutus on tarkoitettu sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille, joilla on kokemusta eronneiden vanhempien kanssa työskentelystä sekä kiinnostus toimia yhteistyössä vapaaehtoistyöntekijöiden kanssa. Koulutus antaa valmiudet toteuttaa Eroneuvo-tilaisuuksia sekä rekrytoida, kouluttaa ja ohjata vapaaehtoisia.</p> <p>Tilaisuuksissa on mukana 2-4 koulutettua vapaaehtoistyöntekijää. Vapaaehtoistoiminnan ylläpitäminen vaatii organisaatiolta työntekijän, joka vastaa vapaaehtoisten rekrytoinnista, kouluttamisesta sekä ohjaamisesta.</p>

Liite 3

Vanhemman neuvo® -palvelun kuvaus

--	--

1. Palvelun nimi	Vanhemman neuvo® -vertaistukiryhmä
2. Palvelun kohderyhmä	Vanhemman neuvo on vertaistukiryhmä eronneille ja eropäätöksen tehneille vanhemmille, joilla on alle 18-vuotiaita lapsia.
3. Palvelun lähtökohdat ja tavoitteet	<p>Vanhemman neuvo -ryhmä on ammatillisesti ohjattu, suljettu ryhmä, jossa pohditaan vanhemmuutta erossa ja eron jälkeen. Ryhmä kokoontuu 8 kertaa, viikon välein. Jokaisella tapaamisella on oma teemansa. Ryhmä kootaan ohjaajan tekemän alkuhaastattelun perusteella. Puolisot tai ex-puolisot eivät voi osallistua samaan ryhmään.</p> <p>Vanhemman neuvo -ryhmässä työskentelyn lähtökohtana <i>on auttaa vanhempia huomioimaan lapsen tarpeet</i> muuttuvassa perhetilanteessa. Perhepsykologisena tapahtumana avioero merkitsee perheessä usein pitkääkin tasapainottomuuden ja hajaannuksen tilaa, jossa perhesuhteet on jäsennettävä uudestaan. Vanhempien eron negatiiviset vaikutukset lapsen elämässä vähenevät, mikäli lapsi saa säilyttää suhteen molempiin vanhempiinsa eron jälkeen ja mikäli vanhempien välinen suhde on sovinnollinen ja yhteistyö toimii lasta koskevissa asioissa.</p> <p>Vanhemman neuvo -ryhmän tavoitteena on <i>tukea omaa ja yhteistä vanhemmuutta sekä vanhempien välistä yhteistyötä eron jälkeen</i>. Ryhmän avulla autetaan vanhempia näkemään ja huomioimaan lapsen tarpeet erotilanteessa ja löytämään käytännön toimintatapoja, jotka helpottavat lapsen selviytymistä. Itsetuntemusta lisäämällä ja omia vuorovaikutustapoja tarkastelemalla pyritään kehittämään taitoja, joilla tuetaan yhteisen vanhemmuuden toteutumista ja aikuisen roolin säilyttämistä. Ryhmässä vanhemmat voivat opetella erottamaan puolisosuhteen aikaiset ja sen päättymiseen liittyvät tunteet vanhemmuuteen kuuluvista asioista.</p> <p>Vanhemman neuvo -ryhmässä vertaisuus on keskeisessä asemassa. Ryhmän jäseniä yhdistää sekä ero että vanhemmuus. Vertaistuki perustuu samankaltaisissa elämäntilanteissa elävien ihmisten keskinäiseen vuorovaikutukseen sekä kokemusten ja tunteiden jakamiseen.</p>

	<p>Vertaistukiryhmässä toisten kokemuksista voi oppia ja niihin voi suhteuttaa omaa tilannettaan.</p>
<p>4. Palvelun toteuttamiseen tarvittavat resurssit</p>	<p>Vanhemman neuvo -ryhmän toteutus vaatii tilan, jossa voidaan työskennellä yhtenä 8 henkilön ryhmänä ja vähintään kahtena 2-4 henkilön pienryhmänä.</p> <p>Vanhemman neuvo -ryhmän ohjaaja tai ohjaajapari on käynyt Vanhemman neuvo -menetelmäkoulutuksen (n. 65 h), joka on Ensi- ja turvakotien liiton Neuvokeskuksen järjestämään koulutusta.</p> <p>Koulutukseen voivat hakeutua sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset, joilla on kokemusta ryhmän ohjaamisesta, vanhemmuuden tukemisesta sekä työskentelystä eroperheiden kanssa. Koulutuksen aikana ohjataan Vanhemman neuvo -ryhmä ja ohjaukseen annetaan menetelmänohjausta.</p> <p>Ohjaajalla on käytössään Vanhemman neuvo –vertaistukiryhmän ohjaajan käsikirja, joka sisältää aikataulutetun ohjelman, pienryhmätyöt ja kotitehtävät sekä taustateorian.</p>

Liite 4

Neuvokahvila-palvelun kuvaus

1. Palvelun nimi	Neuvokahvila
2. Palvelun kohderyhmä	Eronneet vanhemmat, joilla on alaikäisiä lapsia.
4. Palvelun toteutus ja tavoitteet	<p>Neuvokahvila on <i>matalan kynnyksen päihteen kohtauspaikka eronneille isille ja äideille</i>. Neuvokahvilaan voi tulla ilmoittautumatta. Neuvokahvila tarjoaa asiakkaille <i>avoimeen ryhmämuotoon</i> perustuvaa tukea. Neuvokahvila on avoinna 2-3t kerrallaan.</p> <p>Neuvokahvila- toiminnassa keskeisissä rooleissa ovat <i>vertaisuus ja vertaistuki</i>. Neuvokahvilassa asiakkaalla on <i>mahdollisuus kuulluksi tulemiseen sekä omien kokemusten jakamiseen</i>. Neuvokahvilassa <i>ei oteta kantaa yksittäisten ihmisten ratkaisuihin tai eron syihin</i>.</p> <p>Neuvokahvila-palvelun toteuttamisen kantavana periaatteena on <i>asiakkaan kunnioittava kohtaus</i>, joka pitää sisällään <i>puolueettomuuden, luottamuksellisuuden sekä vapaaehtoisuuden</i> periaatteet. Tilaisuuteen osallistuvat vapaaehtoistyöntekijät ovat <i>vaitiolovelvollisia</i>.</p> <p>Vapaaehtoiset toimivat Neuvokahvilassa isäntinä ja emäntinä. Tehtävänsä koulutetut vapaaehtoiset valmistelevat (kahvi)tarjoilut valmiiksi sekä käyvät työntekijän kanssa lyhyen keskustelun mm. ajankohtaisesta palvelutarjonnasta (esim. eroseminaarit, Eroneuvot, Vanhemman neuvot, muu alueen toiminta). Vapaaehtoiset vastaavat kävijöiden vastaanottamisesta Kahvilan päätyttyä vapaaehtoiset käyvät työntekijän kanssa purkukeskustelun illan kulusta.</p> <p>Toiminnan tavoitteena on:</p> <ol style="list-style-type: none">1) tarjota vertaistukea eronneille vanhemmille2) mahdollistaa eronneiden vanhempien kohtaus ja tutustuminen3) tarjota paikka keskustella omasta tilanteesta ja kuulla muiden kokemuksia4) tarjota vaihtoehtoinen paikka viettää iltaa

	<p>5) ohjata kävijöitä muiden eropalveluiden piiriin (esimerkiksi eroseminaari, Vanhemman Neuvo- vertaistukiryhmä, Eroneuvo-tilaisuudet, perheasioiden sovittelu, lasten ja nuorten ryhmät)</p> <p>6) tarjota erostaan selvinneille vanhemmille mahdollisuus tehdä vapaaehtoistyötä</p>
<p>5. Palvelun toteuttamiseen tarvittavat resurssit</p>	<p>Palvelun toteuttamista varten tarvitaan tila, joka on 1) helppo löytää 2) helppo tulla ja 3) soveltuu avoimeen ryhmätoimintaan.</p> <p>Neuvokahvilaan osallistuu kahdesta neljään koulutettua Neuvokahvila vapaaehtoistyöntekijää. Kahvilan aikana on yksi organisaation työntekijä paikalla ja tarvittaessa vapaaehtoistyöntekijöiden tukena.</p> <p>Kävijöille jaettavana materiaalina kahvilassa on esitteitä alueen muista palveluista ja esim. Vanhemman opas.</p> <p>Vapaaehtoistoiminnan ylläpitäminen vaatii organisaatiolta työntekijän, joka vastaa vapaaehtoisten rekrytoinnista, kouluttamisesta sekä ohjaamisesta ja palvelun markkinoinnista.</p>

Liite 5

NEro-hankekuvaus

NEro II -hanke on jatkoa Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) Hyvinkään yhdistyksen ja Yhden Vanhemman Perheiden Liiton (YVPL) Hyvinkään seudun Tuikkeen yhteiselle kehittämishankkeelle Nerolla lapselle voimaa (2013-2015). Raha-automaattiyhdistys rahoittaa hanketta.

NEro II -hankkeen pääasiallinen tavoite on Tilli Toukka -vertaisryhmätoiminnan juurruttaminen alueellisiin rakenteisiin ja mahdollistaa ryhmien käynnistyminen vapaaehtoisten ja kuntaorganisaatioiden ja / tai eri organisaatioiden välisenä yhteistyönä.

Alueellisina rakenteina hyödynnetään MLL:n ja YVPL:n alueellisia toimijoita, sillä heillä on suora yhteys moniin kuntiin. Hankehakemusvaiheessa solmittiin aiesopimus MLL:n Kouvolan yhdistyksen, MLL Hämeen, Pohjanmaan ja Uudenmaan piirien sekä YVPL:n (aluekoordinaattorit Helsingissä, Kuopiossa, Oulussa ja Turussa) kanssa.

Tilli Toukka -vertaisryhmät auttavat 4-6 -vuotiaita lapsia, joiden vanhemmat ovat eronneet tai eroamassa.

Tilli Toukka -vertaisryhmien tavoitteena on tukea lapsen perusturvallisuuden tunnetta, vahvistaa hänen voimavarojaan sekä tarjota hänelle työkaluja hänen tunteidensa tunnistamiseen ja ilmaisemiseen. Lisäksi tavoitteena on yhteistyövanhemmuuden tukeminen. Ryhmäkerroilla käsitellään perhetilanteiden aiheuttamia tunteita, ei siis itse perhetilanteita, taiteen ja leikin keinoin. Ryhmä ja sen ohjaajat toimivat lasten näkökulmasta. Lapsen näkökulma tuodaan suunnitelmallisesti ja jatkuvasti esille myös lasten vanhemmille.

Tilli Toukka -vertaisryhmiin osallistuneiden perheiden vanhemmat ovat huomanneet lapsissa monenlaisia vaikutuksia ryhmään osallistumisen myötä. Lasten on ollut helpompi puhua perheen tilanteesta vanhempiansa kanssa, he ovat osanneet ilmaista tunteitaan, niitä vaikeitakin, paremmin ja heistä on tullut levollisempia. Vanhemmat ovat myös kertoneet, että heidän välisensä yhteistyövanhemmuus on parantunut. Lapset ovat kertoneet, että heillä on ollut jatkuvasti turvallinen olo ryhmissä. Vaikutukset lapsiin on huomattu myös lasten päiväkodeissa.

Liite 6

Eväitä eron jälkeiseen vanhemmuuteen-hanke

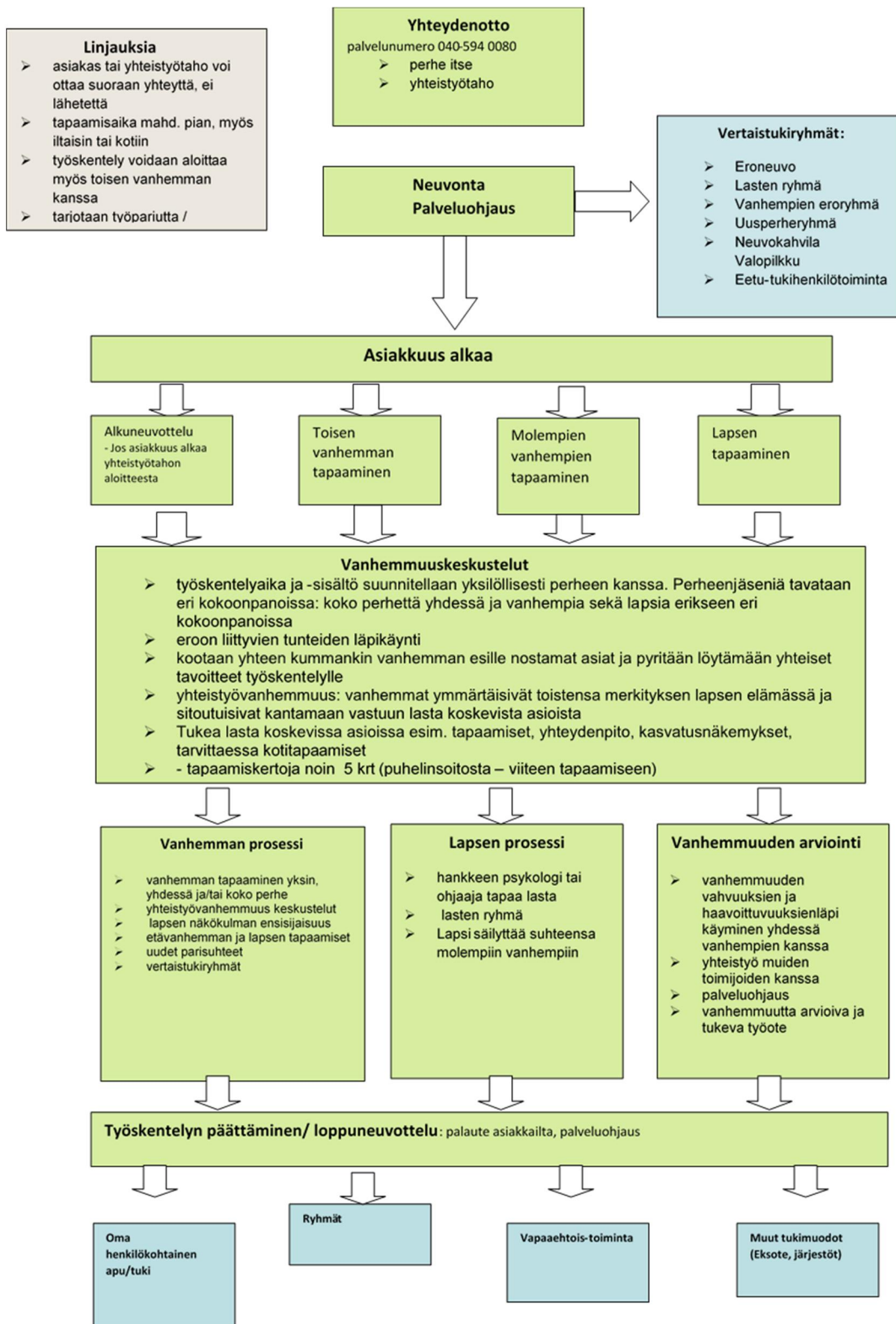
Etelä-Karjalan perhetyön kehittämissyhdystys ry:n eeva – Eväitä eron jälkeiseen vanhemmuuteen -hanke (2015-2016) on tarkoitettu vanhemmille, jotka harkitsevat eroa tai ovat eronneet.

Työskentelyn tavoitteena on tukea omaa ja yhteistä vanhemmuutta, sekä vanhempien välistä yhteistyötä eron jälkeen. Työn lähtökohtana on tehdä lasta näkyväksi vanhempien erotilanteessa.

Hankkeen työntekijät tapaavat perheitä toimistolla tai kotikäynneillä. Erotyöskentelyn luonne vaihtelee puhelinauttamisesta vuoden kestävään asiakassuhteeseen. Yksilö- ja perhetapaamisten lisäksi hankkeen toimintamuotoina on erilaiset vertaisryhmät lapsille ja aikuisille, Eroneuvo-tilaisuudet, Neuvokahvila Valopilkku ja EETU-tukihenkilötoiminta (yhteistyössä Miessakit ry:n kanssa). Vapaaehtoistyö on oleellinen osa erotyötä. Lisäksi järjestetään yleisötilaisuuksia ja koulutuksia ammattilaisille.

Hankkeessa tehdään tiivistä verkostoyhteistyötä ja palveluohjausta Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskeisiin (Eksote) muiden toimijoiden kanssa. Verkostoyhteistyön tavoitteena on sujuva palveluohjaus ja mutkaton yhteistyö eri viranomaisten ja järjestöjen välillä. Eksote myös osaltaan rahoittaa hanketta.

Eroauttamisen asiakasprosessi Eeva – eväitä eroauttamisen vanhemmuuteen -hankkeessa.

Liite 7

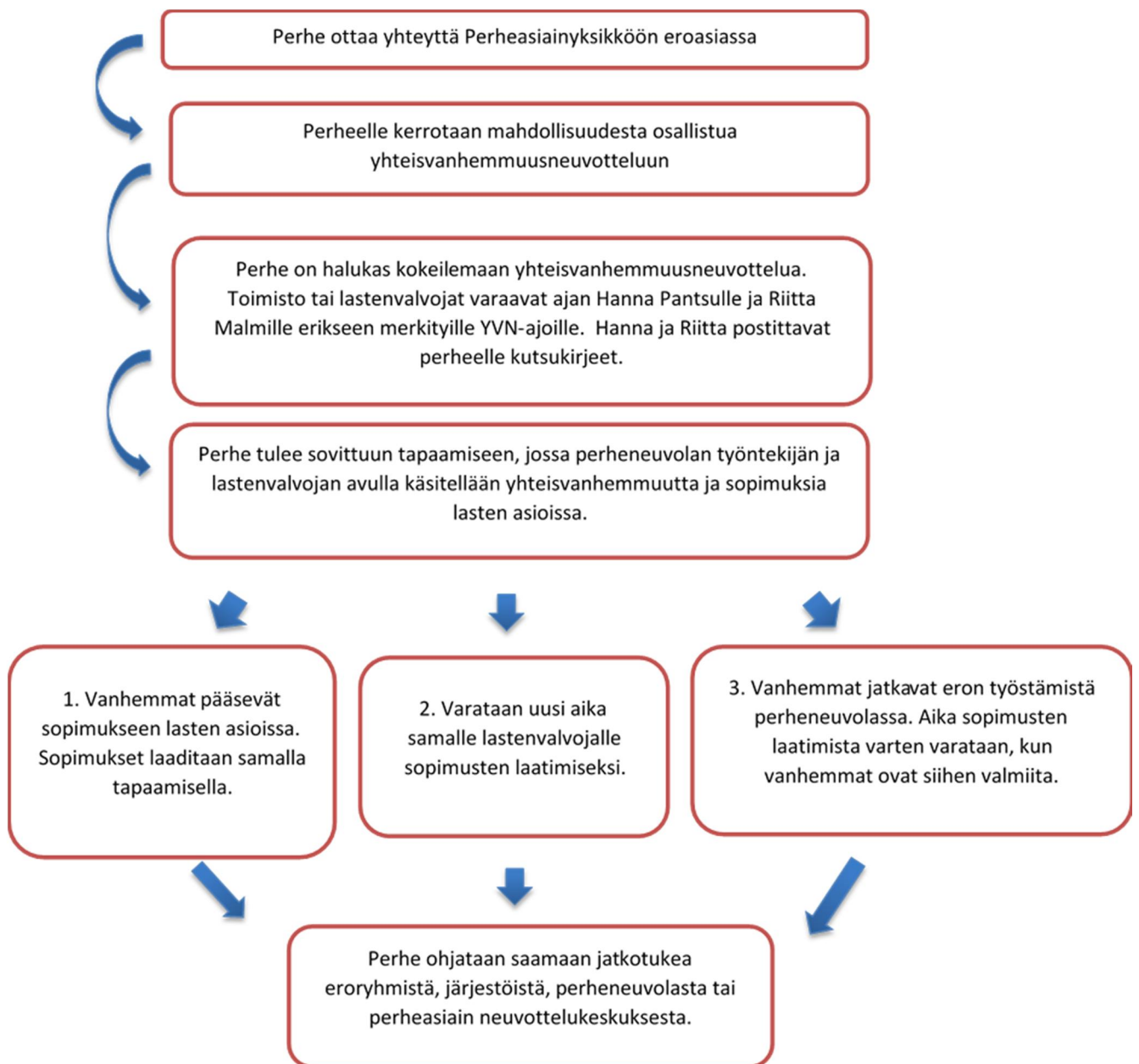
Vantaan kaupungin malli yhteistyövanhemmuusneuvottelusta

Perheasiainyksikön lastenvalvojat ja perheneuvolan työntekijät ovat lähteneet rohkeasti kehittämään uudenlaista työmallia, yhteisvanhemmuusneuvottelua, vantaalaisten eroperheiden tukemiseksi. Lähtökohta on, että perheille tarjottava tuki on oikea-aikaista, joustavaa ja vaikuttavaa. Syyskuusta 2016 alkaen kaksi työparia, jotka muodostuvat lastenvalvojasta ja perheneuvolan työntekijästä, pilotoi yhteisvanhemmuusneuvottelua.

Yhteisvanhemmuusneuvottelun avulla pyritään huomioimaan lapsen tarpeet vanhempien erossa ja vahvistamaan vanhempien sovinnollisuutta lapsen hyvinvoinnin turvaajana. Vanhemmuus jatkuu, vaikka parisuhde päättyisikin. Yhteisvanhemmuusneuvottelun kautta vanhemmat voivat työstää eroa ja siihen liittyviä ajatuksia ja tunteita turvallisessa ja puolueettomassa ympäristössä. He saavat myös tietoa eroon liittyvistä palveluista ja voivat tehdä lapsen huolto-, tapaamis- ja elatussopimukset, jotka lastenvalvoja vahvistaa.

Yhteisvanhemmuusneuvottelu soveltuu perheille, jotka ovat eronneet tai eroamassa. Ajanvaraus yhteisvanhemmuusneuvotteluun tapahtuu perheasiainyksikön toimiston sekä lastenvalvojien kautta. Tavoitteena on, että toimistosihteerit ja lastenvalvojat kertovat kaikille yhteyttä ottaville eroperheille mahdollisuudesta osallistua yhteisvanhemmuusneuvotteluun. Edellytys yhteisvanhemmuusneuvottelun toteutumiselle on, että perhe on siihen halukas ja molemmat vanhemmat saapuvat yhdessä tapaamiseen.

Yhteisvanhemmuusneuvotteluun ohjautuminen Vantaan kaupungissa:

Liite 8

Vaasan ensi- ja turvakotiyhdistys ry- Yhdessä, mutta erikseen – hanke (2015-2017)

Pohjanmaan eroauttamisen kehittämishanke, Yhdessä mutta erikseen, on käynnistynyt Vaasan ja lähikuntien alueella. Projektin tarkoituksena on vuosien 2015–2017 aikana kehittää ja toteuttaa kansalaislähtöistä eroauttamista erityisesti lasten hyvinvoinnin ja vanhemmuuden tukemiseksi eroprosessin eri vaiheissa. Tarve eroauttamisen kehittämiseksi on Pohjanmaalla havaittu viime vuosina toteutettujen Kaste-hankkeiden aikana, jolloin teema nostettiin myös yhdeksi Perhe Kaste-jatkohankkeen osatavoitteeksi. Jo aloitettu työ saa näin ollen jatkoa nyt RAY:n rahoittamana osana Vaasan ensi- ja turvakotia. Hankkeen jäsenkuntia ovat Vaasa, Laihia, Mustasaari, Vöyri, Isokyrö sekä Maalahti.

Toimintamuotona on Vanhemman neuvo-vertaistukiryhmät, Eroneuvo-illat, lasten vertaisryhmät ja yksilötapaamiset, yksilö- ja parikeskustelut vanhempien kanssa. Suunnitelmissa myös chat-päivystys ja vertaiskahvilatoiminnan järjestäminen.

Vaasan alueella on tarkoitus kehittää kuntien ja kolmannen sektorin välisen yhteistyön mahdollisuuksia ja konkreettisia työvälineitä, jotta hyvinvoinnin haasteisiin voitaisiin vastata innovatiivisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävästi. Lisäksi tarkoituksena on edistää eri toimijoiden joustavuuteen, luottamukseen ja tasaveroiseen kumppanuuteen perustuvaa yhteistyötä.

Liite 9

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Tampereen osaston toiminnan kuvaus

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Tampereen osasto on kehittänyt eroauttamista yhteistyössä perheiden, vapaaehtoisten ja ammattilaisten kanssa vuodesta 2012. Tampereella Laivapuiston perhetalossa sijaitsee eroperheiden kohtaamispaikka. Kohtaamispaikka tarjoaa matalan kynnyksen eropalveluita eroa pohtiville ja eronneille lapsiperheille, nuorille ja eroperheiden läheisille. Toimintamuotoina ovat Perhetapaamiset, Eron edessä illat, Vanhemman neuvo-ryhmät, eroa pohtivien ja eronneiden vanhempien ohjaus ja neuvontatyö, koulutus ja vaikuttamistyö sekä nuorten kanssa tehtävä ennaltaehkäisevä parisuhdetyö kouluissa ja nuorille suunnatuissa palveluissa.

MLL eropalvelut tekevät tiivistä yhteistyötä alueen muiden toimijoiden kanssa. Tästä hyvänä esimerkkinä yhteistyö Tampereen kaupungin lastenvalvojien kanssa. Lastenvalvojat pitävät infopistettä Laivapuiston perhetalossa virka-ajan ulkopuolella. Tämä työmuoto on mahdollistanut nk. odotusajanpalvelun vanhemmille. He ovat voineet tulla kysymään ja pohtimaan tilannettaan jo etukäteen ennen varsinaista lastenvalvojakäyntiä. Näin kynnys varsinaiseen lastenvalvojakäyntiin on madaltanut, vanhemmat ovat päässeet nopeammin sovintoon ja näin lapset ovat joutuneet kestämään vanhempien välistä epäselvää tilannetta lyhyemmän ajan.

MLL Tampereen osasto on ollut vahvasti mukana koko seutukunnan erotyön kehittämisessä. Koko seutukunnan erotyötä tekeville työntekijöille MLL Tampereen osasto on perustanut Pirkanmaan Eroverkon. Eroverkko kokoaa eroasiakkaiden kanssa työskentelevät yhteen 5 kertaa vuodessa. Tapaamiset sisältävät koulutusta ja keskustelua ajankohtaisista eroauttamiseen liittyvistä aiheista ja työssä jaksamisesta vaativissa tehtävissä. Seuraavat kehitysaskleet Tampereella liittyvät koko erotyönkoordinointiin, jossa MLL Tampereen osasto on vahvasti mukana.

Perhetapaamistoiminta on Mannerheimin Lastensuojeluliiton Tampereen osasto ry:n kehittämä palvelu lapsiperheille, joilta puuttuu eron jälkeen kodinomainen paikka, jossa tavata ja viettää aikaa yhdessä lapsen kanssa. Palvelun tarkoitus on tukea lapselle tärkeiden ihmissuhteiden jatkuvuutta eron jälkeen ja tarjota puolueeton tila tapaamiselle elämän muutoskohdassa. Uusi työmuoto on vakiinnuttanut paikkansa lapsiperheiden eroauttamistyössä. Palvelua toteutetaan Tampereella, mutta sitä käytetään valtakunnallisesti, koska vanhemmat saapuvat tapaamiseen usein muualta Suomesta. Tapaamisia 4 vuoden aikana on järjestetty yli 700 ja tapaamispaikkaa on käyttänyt 200 eri perhettä. Perhetapaamistyö mahdollistuu ammattilais -ja vapaaehtoistyön rinnakkaisena työmuotona. Vuonna 2015 perhetapaamistoiminnassa tehtiin vapaaehtoistyötä yhden henkilötyövuoden verran. Perhetapaamispaikan käyttöön on monenlaisia syitä, joista isoimmat ovat vanhemman ja lapsen välinen pitkä välimatka ja toisena vanhempien haasteet yhteistyössä ja luottamuksessa. Työn merkittävydestä kertovat lasten kokemukset, joita vapaaehtoiset ja työtä koordinoivat työntekijät kuulevat ja näkevät joka päivä. Lapsen ja vanhemman välisen kohtaamisen ilo on vahvasti läsnä tapaamisissa. Asiakkailta kerättyjen kokemusten mukaan yli 95% koki tapaamisten parantaneen välejä lapseen ja yli 50% koki myös vanhempien välisen suhteen parantuneen ja luottamuksen toiseen vanhempaan korjaantuneen tapaamisten aikana

Liite 10

Eroauttaminen Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyksissä

Tähän on koottu Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten eroauttamisen palvelut. Monilla paikkakunnilla tehdään kehittämistyötä ja toimintaa toteutetaan yhteistyössä järjestöjen, kunnan ja/tai seurakunnan toimesta. Yhdistyksissä eronneita vanhempia kohdataan ja tuetaan yhdistyksen kaikissa palveluissa esim. kriisityössä, turvakodilla, miestyössä, ensikodilla jne.

Yhdistys	Eropalvelut
Etelä-Karjalan perhetyön kehittämisyhdistys ry (Lappeenranta)	Vertaiskahvila Valopilkku, Eroneuvo-tilaisuudet, ryhmiä vanhempien eron kokeneille lapsille, uusperhepareille, äiti- ja isäpuolille, yksilötapaamisia vanhemmille yhdessä/erikseen sekä lapsille
Etelä-Pohjanmaan Ensi- ja turvakotiyhdistys ry (Kauhajoki)	Vanhemman neuvo-ryhmät, tiistaikahvit-vertaistoimintaa tapaamispaikkatoimintaa
Kaapatut lapset (Helsinki)	Eroneuvo-tilaisuuksia erityisesti kahden kulttuurin perheille, vertaistoimintaa ja tukea lapsikaappausuhkatilanteisiin
Kanta-Hämeen perhetyö ry / toimintasuunnitelmassa (Hämeenlinna)	Eroneuvo-tilaisuuksia, Neuvokahvila ja tapaamispaikkatoimintaa
Keski-Suomen ensi- ja turvakoti ry (Jyväskylä)	Eroneuvo-tilaisuuksia ja tapaamispaikkatoimintaa
Kokkolan ensi- ja turvakoti ry	Eroneuvo-tilaisuuksia, Neuvokahvila, tapaamispaikkatoimintaa
Kuopion ensikotiyhdistys	Eroneuvo-tilaisuuksia, vertaiskahvila ja tapaamispaikkatoimintaa
Kymenlaakson ensi- ja turvakoti ry (Kotka)	Eroneuvo-tilaisuuksia, tapaamispaikkatoimintaa
Kvinnohusföreningen i Jakobstadsnejden rf	Tapaamispaikkatoimintaa
Lapin ensi- ja turvakoti ry (Rovaniemi)	Eroneuvo-tilaisuuksia, Vanhemman neuvo-ryhmiä, tapaamispaikkatoimintaa, kriisikeskus, neuvontaa ja ohjausta eroperheille, apua ja tukea vaikeissa elämäntilanteissa oleville miehille
Lahden ensi- ja turvakoti ry	Eroneuvo-tilaisuuksia, Vanhemman neuvo-ryhmiä, tapaamispaikkatoimintaa, ryhmiä lapsille joiden vanhemmat ovat eronneet, yksilötapaamisia vanhemmille ja lapsille
Oulun ensi- ja turvakoti ry	Neuvokahvila, tapaamispaikkatoimintaa, Vanhemman neuvo-ryhmiä, mukana Apua eroon-chat:issa
Pienperheyhdistys ry (Helsinki)	Vanhemman neuvo-ryhmiä

Pohjois-Karjalan ensikoti ry (Outokumpu)	Tapaamispaikkatoimintaa
Porin ensi- ja turvakotiyhdistys ry	Vanhemman neuvo-ryhmiä
Turun ensi- ja turvakoti ry	Eroneuvo-tilaisuuksia, tapaamispaikkatoimintaa
Vaasan ensi- ja turvakoti ry	Eroneuvo-iltoja, Neuvokahvila, Vanhemman neuvo-ryhmiä, ryhmiä vanhempien eron kokeneille lapsille ja nuorille, tapaamispaikkatoimintaa, yksilö- ja perhetapaamisia
Viola väkivallasta vapaaksi ry (Mikkeli)	Vanhemman neuvo-ryhmiä, ryhmiä vanhempien eron kokeneille lapsille, perheasioiden sovittelu
Vuoksenlaakson ensi- ja turvakoti ry (Imatra)	Tapaamispaikkatoimintaa, Eroneuvo-olkkari-toiminta
Ylä-Savon ensi- ja turvakotiyhdistys (Iisalmi)	Eroneuvo-tilaisuuksia, Neuvokahvilatoimintaa, tapaamispaikkatoimintaa